

АНТОН ЧЕХОВ

ВУЙЧО ВАНЬО

Сцени из селския живот в четири действия

Превел ИВАН НИКОЛОВ

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

АЛЕКСАНДЪР ВЛАДИМИРОВИЧ СЕРЕБРЯКОВ – професор в оставка

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА – негова жена, 27-годишна

СОФЯ АЛЕКСАНДРОВНА (СОНЯ) – негова дъщеря от първия му брак

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА ВОЙНИЦКА – вдовица на таен съветник, майка на първата жена на професора

ИВАН ПЕТРОВИЧ ВОЙНИЦКИ – неин син

МИХАИЛ ЛВОВИЧ АСТРОВ – лекар

ИЛЯ ИЛИЧ ТЕЛЕГИН – разорен помешчик

МАРИНА – стара бавачка

СЛУГА

Действието се развива в имението на Серебряков.

Недостатъчно въведение от редактора на поредицата на Анапест ДРАМОТЕКА

I

В руската Уикипедия четем (в наш превод, с доб. и ред. - б. ОА):
Антон Павлович Чехов (1860-1904) е руски писател, прозаик, драматург.

Класик на световната литература. По професия лекар. Почетен академик на Императорската академия на науките в направление изящна словесност (1900-1902). Един от най-известните драматурзи в света. Произведенията му са преведени на повече от 100 езика. Пиесите му, по-специално „Чайка“ (1895-1896), „Вуйчо Ваньо“ (1896), „Три сестри“ (1900) и „Вишнева градина“ (1903), повече от век се поставят в много театри по света.

За 25 активни творчески години Чехов създава над 300 различни произведения (разкази, новели, повести, пътеписи, пиеси). Особено внимание предизвикват някои от тях като „Степ“, „Студент“, „Скучна история“, „Дуел“, „Палата №6“, „Разказ на един неизвестен човек“, „Човекът в калъф“, „Дамата с кученцето“, „Врагове“, „Лекомислената“, „Ванка“ и т.н.

Излишно е да добавяме нещо, в горната „визитка“ са посочени два самодостатъчни факта: безспирното му присъствие на сцената, безбройните преводи. Иначе казано, който не е чел Чехов, си няма голямо понятие от художествена литература (в частност белетристика и драматургия), сиреч от „изящна словесност“.

Чеховата драматургия - на едно стъпало по влияние и мощ с Шекспировата и Чаплиновата - е любопитен пример също по две направления.

Чехов започва с кратки хумористични разказчета (цял том в събраните му съчинения), когато един от маститите критици и издатели му казва, че си пилее таланта. Това жегва младия лекар и той, започвайки със „Степ“, изкачва всички стъпала на белетристичния жанр (с изключение на романа). Но също така Чехов, като виртуоз на диалога, но и с иманентен комедиен талант, постоянно пише и драматизира едноактни пиеси, сценки, водевили. Натрупва достатъчно опит, за да стигне до четирите си големи пиеси.

Преди това обаче, до средата на 90-те години на 19 в., той вече е изключително популярен, тачен, обичан и моде(ре)н писател в Русия и извън нея. Когато се обръщат към него да напише пиеса („Чайка“) и премиерата ѝ търпи неуспех в Александринка (руския държавен академичен театър) поради разминаването между старата поетика на изпълнителите и новата поетика на драматургията, Чехов се разочарова. Но настойчивите покани да даде нова пиеса го карат да възроди старата си пиеса „Дух“ (1889) и така се ражда „Вуйчо Ваньо“.

И наистина, тази пиеса се различава достатъчно от „Три сестри“ и „Вишнева градина“, понеже тя най не пасва на създаването се впоследствие клише за „подводна драматургия“ „на бездействието или скритото действие“ на Чеховия драматургичен натюрел и пр. Две са причините: тя е най-жанрова от четирите му големи и причината е литературноисторическа - тя стъпва върху по-стара комедия; второто са някои иманентни особености на пиесата, които ще се опитаме да изкажем съвсем на едро и необхватно.

Но преди това нека добавим, че като драматург в залата на театралната слава можеш да влезеш от две места – отвътре (от театралите) или отвън (от писателите). Примери за първото: Шекспир, Молиер. Пример за второто: Чехов, Радичков. Откъдето и да влезеш обаче, трябва това, което ще се роди, да влезе отново в литературата, а не да остане само в театъра. Именно поради това ние търсим, публикуваме, четем текста на пиесата „Вуйчо Ваньо“ (например).

II

Няколко неща смуцават в тази Чехова пиеса – смуцават тези наши сетива, които са навикнали на „бавното“, почти скрито, лаконично, срамежливо, но и неусетно и неизбежно проникващо в читателя Чехово послание.

Началото е изключително драстично за „обичайния“ Чехов: директно и декларативно се говори със злоба и омраза за злоба и омраза, изговарят го сами героите – и злобните реплики, и коментарите, че са злобни. Това, разбира се, е целесъобразност с цел – целта на автора е да повиши температурата на сюжета, на пиесата, на ставащото пред зрителя. Защо му е нужно? Ами ще видим защо – но щом е драстично началото, следователно не по-малко драстична сцена предстои.

Освен драстичните взаимоотношения между персонажите драстично е „атаката“ на автора към кастата на критиците – професор Серебряков, от старите, овехтелите егоисти, е наречен кух ум, който „предвква чужди мисли“ и т.н. (Нападнато е почти цялото съсловие.) Чехов не пропуска да докаже неоригиналността му и в изявите на професора. Когато ги събира да им съобщи „решението си“, той започва така: „Поканих ви, господа, за да ви съобщя, че тук пристига ревизор.“ И веднага добавя, че това е шега. То е казано на шега, но това е прословутото начало на Гоголевия „Ревизор“ (към 90-те г. на 19 в. е прословуто, а в наши дни е, така да се каже, хиперпрословуто). Дори и в този момент на събиране и изявление пред семейния клан професорът „предвква“ чужди фрази – намига ни Чехов.

Понеже тук не правим анализ, нека веднага посочим и до какво довежда тази висока температура на началото, този драстизъм – в края на трето действие Войнишки (вуйчо Ваньо)... стреля срещу професора. Самата стрелба пак е решена по чеховски. Първият изстрел е даден зад сцената, а револверът се появява впоследствие. Чехов насмешливо преобръща и известния си афоризъм (за пушката на сцената). Отгоре на това, като изскача чорлав на сцената, вуйчо Ваньо стреля съвсем директно, пред зрителите и света, в професора, но пак пропуска. *Това вече е прекалено за Чехов*, неволно би възникнал някой; *това си е Достоевски или някой друг*. Да, Чехов рядко си позволява такъв „екшън“, но и тук има куп тънкости, условия и подсмиввания.

Както цялата руска класика (с изключения) Чехов много обича да използва литературни алюзии и да споменава герои и автори (да напомним, че през 19 в. те не са така „прословути“ като днес). Разбира се, отново целесъобразно. Със задължителен междутекстов ефект и конотации за случващото се с неговите персонажи. Нека схематично посочим цитирания по действия.

* 1 действие

В някаква пиеса на Островски има един герой с големи мустаци и малки способности... Та това съм аз. (Астров, докторът)

* 2 действие

Казват, че Тургенев получил гръдната жаба от подагра. Страхувам се да не е същото и при мен. (Серебряков, професорът)

* 3 действие

Пропадна моят живот. Аз съм талантлив, умен, смел... Ако бях живял нормално, от мен можеше да излезе някой Шопенхауер, Достоевски... (Вуйчо Ваньо)

* 4 действие

Да, сюжет, достоен за четката на Айвазовски. (Телегин)

...лесничейство, полуразрушени имена в стила на Тургенев... (Астров)

Както се казва, не знае човек откъде да почне. Не сме сигурни, но с водещия драматург на руското литературно столетие Островски вероятно Чехов алюзивно „се оправдава“ за типичния битов възел в сюжета (спор за имот, пари, зестра и под.); чрез Тургенев естествено подчертава приемствеността на така и непроменящия се провинциален руски живот, е, и в тон с Достоевски леко се закача (Достоевски директно памфлетизира Тургенев в „Бесове“); Айвазовски Чехов е познавал лично, дори е запазена негова закачлива бележка описание на стария художник. С Шопенхауер нещата може би са и по-дълбоки. Един от водещите проблеми на философа Шопенхауер е този за волята. А централният персонаж – вуйчо Ваньо – се оплаква и изживява живота си безволево. Тук има и препратка към Хамлетовата драма – драма на волята – която тук Чехов преобръща не по-малко драматично, но с обратен знак. (А относно Достоевски ще се върнем след малко, понеже темата ни е най-позната.)

Освен това тази пиеса, нека добавим, има няколко христоматийни реплики и/или техники (похвати), които всеки специалист ще ви цитира. Една от тях е популярната диалогична реплика в разговора между Елена Андреевна (жената на професора) и вуйчо Ваньо.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА. А времето днес е хубаво...

ВОЙНИЦКИ. В такова време е хубаво човек да се обеси...

А по-нататък Чехов затваря кръга с употребата на темата за времето, когато вуйчо Ваньо заварва доктора да целува същата тази Елена Андреевна и тогава пък доктор Астров се опитва да излезе от неловкото положение, като подхваща реплика, че времето се е пооправило. Вуйчо Ваньо този път не отвръща нищо, а

стои като гръмнат с букет в ръка и това е една от предпоследните капки, от които ще прелее... изстрелът. Пиесата „Вуйчо Ваньо“ е най-малко прозаична като темпорална линия от всички останали, тя има типичните класицистични белези за единство на време и място, дори в 24 часа – и си ги спазва. Едно от доказателствата е виртуозното второ „нощно“ действие - пиесата влиза „по халат и със свещ“, а Чехов успява посред нощ да събере всичките герои заедно или в поредица от явявания.

Но фактът, че пиесата стъпва върху по-стара база (тоест върху по-стара пиеса), най-вече личи в трето действие. Там има характерен водевилен строй, който всъщност е характерен маньовър за отвлечане на вниманието на читателя, за да му дойде гръмът (на револвера) като от ясно небе. Всъщност става дума за Qui pro quo, тази така обичана комедиографска конструкция (накратко: несъответствия в комуникацията), под формата на водевилно разминаване на любовните щения - и накрая, след отклоненото внимание, започва трагедията с изстрел от револвер. Така (бихме казали днес „по фройдистки“) одевешният потрес на вуйчо Ваньо с букета, крах на романтичната му симпатия, бива „пренесен“ светкавично върху съпруга на обекта на симпатия – и без това мразен и разочарован (умножение на разочароването). Това прави „Вуйчо Ваньо“ висока трагедия... по чеховски.

Ала именно тук Чехов се приближава най-много до Достоевски.

Достоевски, както е известно, е майстор на конклавите. Това значи, че обича след нагнетяване на напрежението да събере много герои в една стая и да стане някакъв грандиозен скандал (най-често) – така изпуска парата и продължава нататък в сюжета на романа.

Това прави и Чехов (съвсем преднамерено) в трето действие. Цялото това действие – със споменатата водевилна първа част, която ще бъде прекъсната от гръмовната втора половина – е издържано в истеричния, фантастичен до реализъм, водевилен дори психологизъм на конклавите на Фьодор Михайлович. Да не говорим, че самият Серебряков, професорът, е като холограма (пак преднамерено и нескривано от Чехов) на типа на „старите“ интелектуалци – това, което е Степан Трофимович Верховенски в „Бесове“.

Ала веднага след това (изстрелът е в края на предпоследното трето действие), в последното действие, се появява отново Чеховата усмивка (сиреч: не си мислете, че само Достоевски съществува) – точно тогава Телегин коментира драмата със стрелбата по споменатия начин: „Да, сюжет, достоен за четката на Айвазовски.“ Чехов ни се смее: а вие, господа, си тълкувайте, както желаете.

Смятат „Вишнева градина“ за най-песимистичната пиеса на Чехов и това, най-вероятно, също не е вярно. „Вишнева градина“ е лебедовата драматургична песен на Антон Павлович Чехов, той е минал четиридесетте и е смъртно болен. Песимизмът – тоест безпътието, безсмислието – там е като носталгията на емигрантите: светъл. А по време на „Вуйчо Ваньо“ Чехов е на 36 години, болен от туберкулоза. И ето каква присъда чуваме (Астров към вуйчо Ваньо):

„Да, братко. В целия ни уезд имаше само двама порядъчни, интелигентни хора: аз и ти. Но за какви си десет години еснафският живот, презреният живот, ни погълна; той отрови кръвта ни с гнилите си изпарения и ние станаме също такива простаци като всички.“

Или друг пример, вече пророчески за нашето (и бъдещите) поколение:

„Всички вие безразсъдно погубвате горите и в скоро време на земята няма да остане нищо. Точно така безразсъдно вие погубвате човека и в скоро време благодарение на вас на земята няма да остане нито вярънност, нито чистота, нито способност за саможертва. Защото у всички ви се е загнездил духът на разрушението. Не ви е жал нито за горите, нито за птиците, нито за жените, нито един за друг.“

Но да оставим литературата, да се върнем за кратко на сцената, при режисьорите и актьорите. Има една тънкость, която е известна само на театралния свят. Това са тригерите (актьорски спусъци), които драматурзите оставят в текстовете си, за да могат режисурата и актьорите да ги реализират и да блеснат. При Чехов има в изобилие такива примери, но ще дадем пример от финала на пиесата. Това е анафората (повторение) „Замина(ха)“. 5 пъти повторена от разни персонажи (2 пъти от Соня) – това е истинско предизвикателство за актьорите: как да я произнесе тази една и съща дума от гледище на моя персонаж, защо тя трябва да се различава от интонацията на предната употреба и т.н. (все в поетиката на Станиславски, който впрочем изиграва реална роля в славата на тази и следващите Чехови пиеси).

Но да оставим и сцената и да завършим публицистично.

Нека поставим такъв финален въпрос: как може човек, насочил „на живо“ пред нас, публиката, пистолет и произвел с него изстрел (според медиите на 21 в. това е класически терорист или евентуално американски или руски подрастващ със... законно оръжие), та защо този човек е наречен от автора си... дядя Ваня?

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Градина. Вижда се част от градината и тераса. На алеята под стара топола – маса, сервирана за чай. Пейки и столове; на една от пейките е оставена китара. Недалеч от масата – люлка. Минава два часът следобед. Облачно. Марина (пълна, трудноподвижна бабичка, седи край самовара, плете чорап) и Астров (разхожда се наоколо).

МАРИНА (налива чаша чай)

Пийни си, миличък.

АСТРОВ (неохотно взема чашата)

Нещо не ми се пие чай.

МАРИНА

Може би водчица ще пийнеш?

АСТРОВ

Не. Не пия водка всеки ден. Пък е и задушно.

Пауза.

Бабке, колко време има, откак се познаваме?

МАРИНА (мисли)

Колко ли? Ако не ме лъже паметта... Ти дойде в тоя край... Кога?... Още беше живя Варвара Петровна, майката на Сонечка. По нейно време ти ни посещава две зими... Е, значи трябва да е било преди единайсет години. (Замисля се.) Пък може и повече да са...

АСТРОВ

Много ли съм се променил от онова време?

МАРИНА

Много. Тогава беше млад, хубав, а сега си остарял. И хубостта ти вече я няма. Пък и водчица си пийваш.

АСТРОВ

Да... За десет години станах друг човек. А коя е причината? Съсипах се от работа. От сутрин до вечер съм все на крак, мира нямам, а нощем лежа в леглото и се страхувам да не ме помъкнат при никой болен. За цялото време, откак се познаваме, нито един свободен ден не съм имал. Как няма да остарея? Пък и сам по себе си животът е скучен, глупав, мръсен... Изсмуква те тоя живот. Около тебе само чудаци, навсякъде само чудаци; а като поживееш с тях две-три години, и полека-лека, без сам да забележиш, и ти ставаш чудак. Неизбежна участ. (Засуква дългите си мустаци.) Я гледай какви огромни мустаци са ми пораснали... Глупави мустаци. Станах чудак, бабке... За оглупяване – още не съм оглупял, бог е милостив, умът ми си е все още на място, но чувствата ми някак се притъпиха. Нищо не искам аз, нищо не ми трябва, никого не обичам... Само тебе, дето обичам. (Целува я по косата.) Като дете имах също такава бавачка.

МАРИНА

Може би искаш да хапнеш?

АСТРОВ

Не. По Велики пости, на третата седмица, тръгнах за Малицкое, където имаше епидемия... Петнист тиф... По къщите хората – натръшкани един до друг... Мръсотия, воня, пушек, телата лежат на пода заедно с болните... Прасетата – и те тук... Блъсках се целия ден, без да поседна, троха в устата си не съм сложил, а като се прибрах у дома, пак няма почивка – докарали един стрелочник от железницата: турих го на масата да му прави операция, а той да вземе, че да умре под упойката. И на, когато изобщо не трябваше, чувствата у мен се пробудиха, загриза ме съвестта, като че нарочно го бях убил... Седнах аз, притворих очи – ето тъй, и си мисля: ония, които ще живеят сто-двеста години след нас и на които сега ние проправяме път, ще ни поменат ли с добра дума? Не, старо, няма да ни поменат!

МАРИНА

Хората няма да ни поменат, ала бог ще ни помене.

АСТРОВ

Благодаря ти. Хубаво го каза.

Влиза Войници.

ВОЙНИЦКИ (идва от къщата; спал е след закуска и има неугледен вид; сяда на пейката, оправя контешката си вратовръзка)

Да...

Пауза.

Да...

АСТРОВ

Наспа ли се?

ВОЙНИЦКИ

Да... Хубаво. (Прозява се.) Откак професорът със своята съпруга живеят тук, животът излезе от релсите си... Спя, когато сваря, на закуска и обяд ям разни кабули, пия вино... нездравословно е всичко това! По-рано минутка свободно време нямах, двамата със Соня работехме – за чудо и приказ, а сега работи само Соня, пък аз спя, ям, пия... Не е хубаво!

МАРИНА (клати глава)

И това ако е ред! Професорът става в дванайсет часа, а самоварът кипи от сутринта, всички само него чакаме. Преди си обядвахме винаги след дванайсет часа, като всички хора, а откак са тука – след шест. Нощем професорът чете и пише и изведнъж към два часа звъни... Какво се е случило, божичко! Чай иска! Събуждай всички заради него, слагай самовара... И това ако е ред!

АСТРОВ

И още дълго ли ще останат?

ВОЙНИЦКИ (подсвирква си)

Сто години. Професорът е решил вече да живее тук.

МАРИНА

Ето и сега. Самоварът от два часа е вече на масата, а те отидоха да се разхождат.

ВОЙНИЦКИ

Идат, идат... Успокой се.

Чуват се гласове; откъм дъното на градината, връщайки се от разходка, идат
Серебряков, Елена Андреевна, Соня и Телегин.

СЕРЕБРЯКОВ

Прекрасно, прекрасно... Чудесна гледка.

ТЕЛЕГИН

Забележителна, ваше превъзходителство.

СОНЯ

Утре ще отидем в лесничейството, татко. Искаш ли?

ВОЙНИЦКИ

Господа, да прием чай!

СЕРЕБРЯКОВ

Приятели, бъдете така добри, изпратете ми чая в кабинета! Днес имам да
свърша още нещо.

СОНЯ

А лесничейството непременно ще ти хареса...

Елена Андреевна, Серебряков и Соня влизат в къщата; Телегин отива до масата
и сяда до Марина.

ВОЙНИЦКИ

Горещо, задушно, а нашият велик учен – с балтон, с галоши, с чадър и с
ръкавици.

АСТРОВ

Пази си здравето човекът.

ВОЙНИЦКИ

А колко е хубава тя! Колко е хубава! През целия си живот не съм виждал
по-красива жена.

ТЕЛЕГИН

Из полето ли вървя, Марина Тимофеевна, в сенчестата градина ли се
разхождам, тая маса ли гледам, аз изпитвам необяснимо блаженство! Времето
е очарователно, птичките пеят, всички ние живеем в мир и съгласие – какво
повече ни трябва? (Поема чашата.) Сърдечно ви благодаря!

ВОЙНИЦКИ (мечтателно)

Очите й... Чудна жена!

АСТРОВ

Я разкажи нещо, Иван Петрович.

ВОЙНИЦКИ (вяло)

Какво да ти разкажа?

АСТРОВ

Няма ли нещо ново?

ВОЙНИЦКИ

Нищо. Всичко е старо. Същият съм, какъвто си бях, сигурно дори съм
станал по-лош. Защото се измързелових; нищо не върша и само мърморя като
някой дъртак. Моята стара сврака, тапан, все още дрънка за еманципацията

на жените; с едно око вече гледа към гроба, а с другото търси в своите умни книжки зората на новия живот.

АСТРОВ

А професорът?

ВОЙНИЦКИ

А професорът все така, от сутрин до късна нощ, седи в кабинета си и пише. „Напрегнал ум и сбръчкал чело, над своите оди се вълнува, ала за себе си и тях похвала никаква не чува.“ Горката хартия! По-добре да беше си написал автобиографията. Какъв превъзходен сюжет! Професор в оставка, разбираш ли, стар сухар, учена гарга... Ревматизъм, подагра, мигрена, подут черен дроб от ревност и завист... Живее си тая учена гарга в имението на своята първа жена, ала по неволя, защото животът в града е твърде скъп за него. Вечно се оплаква от своите злощастия, макар че в действителност е необикновено щастлив. (Нервно.) Само си помисли какво щастие е това! Син на прост псалт, семинарист, постигнал учени степени и катедра, станал негово превъзходителство, зет на сенатор и прочие, и прочие. Всъщност всичко това няма значение. Но ти забележи следното. Този човек цели двацет и пет години чете и пише за изкуството, без нищичко да разбира от изкуство. Двацет и пет години предъвка чужди мисли за реализма и натурализма и всякакви други глупости; двацет и пет години чете и пише за онова, което умните отдавна вече знаят, а за глупците е безинтересно: значи двацет и пет години прелива от пусто в празно. А какво самочувствие! Какви претенции! Излезе в оставка и никой не го познава, той е съвсем неизвестен; значи двацет и пет години е заемал чуждо място. А виж го: стъпва като полубог!

АСТРОВ

Е, ти май му завиждаш.

ВОЙНИЦКИ

Да, завиждам му! А какъв успех сред жените! Нито един донжуан не е имал такъв пълен успех! Първата му жена, сестра ми – прекрасно, кротко създание, чиста като ей това синьо небе, благородна, великодушна, която имаше повече поклонници, отколкото той ученици, – го обичаше така, както могат да обичат само чистите ангели, способни да обичат единствено такива чисти и прекрасни същества, каквито са самите те. Майка ми, неговата тъща, и досега го обожава, и досега той ѝ вдъхва свещен ужас. Втората му жена, красива, умна – вие току-що я видяхте, – се омъжи за него, когато той беше вече стар, отдаде му младостта, хубостта, свободата си, своя блясък. За какво? Защо?

АСТРОВ

Тя вярна ли е на професора?

ВОЙНИЦКИ

За съжаление, да.

АСТРОВ

Защо за съжаление?

ВОЙНИЦКИ

Защото тая вярънност е фалшива от начало до край. В нея има много риторика, но няма логика. Да изневериш на стария си мъж, когото не можеш

да понасяш – това е безнравствено; а да се мъчиш да потиснеш в себе си клетата си младост и живото чувство – това не е безнравствено.

ТЕЛЕГИН (с плачлив глас)

Ваня, не обичам, когато говориш така. Наистина, то на... Който изневерява на жена си или на мъжа си, не е верен човек, такъв може да изневери и на отечеството!

ВОЙНИЦКИ (с досада)

Затваряй си устата, Вафла!

ТЕЛЕГИН

Чуй ме, Ваня. Моята жена на втория ден след сватбата ни избяга с любимия си поради непривлекателната ми външност. След това не съм нарушавал своя дълг. Аз и досега я обичам и съм и верен, помагам ѝ с каквото мога и дадох целия си имот за възпитание на дечицата, които тя роди от любимия си. Лиших се от щастие, но ми остана гордостта. А тя? Младостта ѝ вече мила, красотата ѝ под влиянието на природните закони повехна, любимият човек почина... И какво ѝ остана?

Влизат Соня и Елена Андреевна; малко след тях влиза Мария Василевна с книга; сядат и четат; подават ѝ чай и тя го пие, без да гледа.

СОНЯ (припряно, на бавачката)

Бабче, там са дошли селяни. Иди поговори с тях, а чая аз... (Налива чай.)

Бавачката излиза. Елена Андреевна взема своята чаша и пие, седнала в люлката.

АСТРОВ (на Елена Андреевна)

Аз всъщност дойдох заради мъжа ви. Писахте ми, че бил много болен, ревматизъм, туй-онуй, а се оказа, че е здрав-здравеничък.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Снощи беше в мрачно настроение, оплакваше се от болки в краката, а днес му няма нищо...

АСТРОВ

А аз да препускам трийсет версти презглава. Е, нищо, не ми е за първи път. Затова пък ще остана да пренощувам у вас и поне ще се наспя *quantum satis**.

СОНЯ

Чудесно. Толкова рядко се случва да нощувате у нас. Вие сигурно не сте обядвали?

АСТРОВ

Не, не съм.

СОНЯ

Тогава тъкмо ще обядвате с нас. Сега обядваме след шест. (Пие.) Чаят е студен.

ТЕЛЕГИН

В самовара температурата вече значително е спаднала.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Нищо, Иван Иванович, и студен ще го пием.

* Колкото е достатъчно (лат.). - Б. пр.

ТЕЛЕГИН

Виноват... Не, Иван Иванович, а Иля Илич... Иля Илич Телегин, или, както някои ме наричат заради сипаничавото ми лице, Вафла. Аз някога кръщавах Сонечка, а негово превъзходителство, вашият съпруг, ме познава много добре. Сега живея у вас, в това имение... Ако сте благоволили да забележите, всеки ден обядвам с вас.

СОНЯ

Иля Илич е наш помощник, дясната ни ръка. (Нежно.) Дайте, кръстник, да ви наля още.

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА

Ах!

СОНЯ

Какво ви е, бабо?

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА

Забравих да кажа на Александър... съвсем ми излезе от ума... днес получих писмо от Харков, от Павел Алексеевич... Праща ми новата си брошура...

АСТРОВ

Интересна ли е?

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА

Интересна, ама някак странна. Опровергава онова, което преди седем години той самият защитаваше. Това е ужасно!

ВОЙНИЦКИ

Няма нищо ужасно. Пийте си чая.

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА

Но аз искам да говоря!

ВОЙНИЦКИ

Но ние вече цели петдесет години говорим и говорим, и четем брошури. Време е да престанем.

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА

На тебе, кой знае защо, ти е неприятно да слушаш, когато аз говоря. Прости ми, Жан, но през последната година ти така се промени, че изобщо не мога да те позная... Беше човек с твърди убеждения, светла личност...

ВОЙНИЦКИ

О, да! Аз бях светла личност, от която на никого не ставаше светло...

Пауза.

Бях светла личност... Каква по-зла ирония от това! Сега съм на четирийсет и седем години. До миналата година аз също като вас нарочно гледах да замъглявам мозъка си с тая ваша схоластика, та да не виждам истинския живот – и мислех, че постъпвам добре. А сега, да знаете само! Нощем не спя от яд, от злоба, че така глупаво пропилях времето си, а можех да имам всичко онова, което отказва да ми даде сега моята старост!

СОНЯ

Вуйчо, това е отегчително!

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА (на сина си)

Ти като че обвиняваш в нещо предишните си убеждения... Но виновни са

не те, а ти самият. Ти забравяш, че сами по себе си убежденията са нищо, те са само на книга... Трябваше да вършиш работа.

ВОЙНИЦКИ

Работа ли? Не всеки е способен да бъде пишещо *perpetuum mobile* като вашия хер професор.

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА

Какво искаш да кажеш с това?

СОНЯ (умолително)

Бабо! Вуйчо! Моля ви!

ВОЙНИЦКИ

Аз мълча. Мълча и се извинявам.

Пауза.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

А времето днес е хубаво... Не е горещо...

Пауза.

ВОЙНИЦКИ

В такова време е хубаво човек да се обеси...

Телегин настройва китарата. Марина обикаля къщата и вика кокошките.

МАРИНА

Пили-лили-пили...

СОНЯ

Бабче, за какво идваха селяните?...

МАРИНА

Все за същото, пак за онова запусъто място. Пили-пили-пили...

СОНЯ

Кого викаш?

МАРИНА

Пъструшка с пиленцата я няма... Да не ги отмъкнат гарваните. (Излиза.)

Телегин свири полка; всички слушат мълчаливо; влиза Слугата.

СЛУГАТА

Господин докторът тук ли е? (На Астров.) Благоволете, Михаил Лвович, дошли са да ви вземат.

АСТРОВ

Откъде?

СЛУГАТА

От фабриката.

АСТРОВ (с досада)

Покорно благодаря. Какво пък, трябва да отида... (Търси с очи фуражката си.) Досадно, дявол да го вземе...

СОНЯ

Колко неприятно наистина... От фабриката елате да обядвате у нас.

АСТРОВ

Не, вече ще бъде късно. Кога ти... Къде ти... (На Слугата.) Виж какво, всъщност я ми донеси, любезни, една чаша водка.

Слугата излиза.

Кога ти... Къде ти... (Намира фуражката си.) В някаква пиеса на Островски има един герой с големи мустаци и малки способности... Та това съм аз. Е, имам чест, господа... (На Елена Андреевна.) Ако някога се отбиете при мен, ето, заедно със Софя Александровна, искрено ще се радвам. Имам малко именийце, всичко на всичко към трийсетина десетини, но ако ви интересува – с образцова градина и разсадник, какъвто няма да намерите на хиляда версти наоколо. До моето имение е държавното лесничейство... Лесничейт там е стар, непрекъснато боледува, тъй че всъщност аз ръководя цялата работа.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Вече ми разправиха, че вие много обичате гората. Разбира се, това може да донесе голяма полза, но не пречи ли на вашето истинско призвание? Вие сте лекар.

АСТРОВ

Само бог знае какво е истинското ни призвание.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

И интересно ли е?

АСТРОВ

Да, работата е интересна.

ВОЙНИЦКИ (с ирония)

Много.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (на Астров)

Вие сте още млад човек, наглед сте... трийсет и шест – трийсет и седем годишен... и сигурно не е така интересно, както казвате. Само гора и гора. Мисля, че е еднообразно.

СОНЯ

Не, това е изключително интересно. Михаил Лвович всяка година засажда нови гори и вече получи бронзов медал и грамота. Той се застъпва да не изсичат старите гори. Ако го изслушате, напълно ще се съгласите с него. Той твърди, че горите красят земята, че те учат човека да разбира прекрасното и му вдъхват възвишени чувства. Горите смекчават суровия климат. В страни, където климатът е мек, се изразходват по-малко сили за борба с природата и затова човекът там е по-мек и по-нежен; там хората са красиви, гъвкави, чувствителни, речта им е изящна, движенията – грациозни. При тях процъфтяват науките и изкуствата, философията им не е мрачна, към жената се отнасят с изящно благородство...

ВОЙНИЦКИ (смее се)

Браво, браво!... Всичко това е мило, но неубедително, тъй че (на Астров) позволи ми, приятелю, да продължавам да паля печката с дърва и да вдигам постройки от дърво.

АСТРОВ

Ти можеш да си палиш печката с торф, а постройките прави от камък. Хайде, допускам да сечеш горите от нужда, но защо да ги изстребваш?

Руските гори пращят под брадвата, погиват милиарди дървета, опустошават се бърлоги на зверове и гнезда на птици, намаляват и пресъхват реки, безвъзвратно изчезват чудни пейзажи и всичко това става, защото на ленивия човек не му стига разумът да се наведе и да вдигне от земята готовото гориво. (На Елена Андреевна.) Не съм ли прав, госпожо? Трябва да си безумен варварин, за да гориш в печката тая красота, да разрушаваш онова, което не можеш да създадеш. Човекът е дарен с разум и творческа сила, за да умножава онова, което му е дадено, но досега той не е творил, а разрушавал. Горите стават все по-малко и по-малко, реките пресъхват, дивечът гине, климатът се влоши и с всеки изминал ден земята става все по-бедна и обезобразена. (На Войници.) Ето, ти ме гледаш с ирония и всичко, което казвам, ти се струва несериозно и... и може би това е наистина чудачество, но когато минавам край селските гори, които съм спасил от изсичане, или когато чувам как шуми моята млада гора, засадена от ръцете ми, аз разбирам, че климатът е мъничко и в моя власт и че ако след хиляда години човекът бъде щастлив, то за това мъничко ще съм допринесъл и аз. Когато засадя брезичка и после виждам как тя зеленее и се люшка от вятъра, душата ми се изпълва с гордост и аз... (Вижда Слугата, влязъл с чаша водка на подноса.) Е... (пие) време е да вървя. Всичко това, в края на краищата, сигурно е чудачество. Имам чест да се сбогувам! (Тръгва към къщата.)

СОНЯ (хваща го под ръка и тръгват заедно)

Кога ще дойдете отново?

АСТРОВ

Не зная...

СОНЯ

Пак след месец ли?

Астров и Соня влизат в къщата; Мария Василевна и Телегин остават до масата; Елена Андреевна и Войници тръгват към терасата.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

А вие, Иван Петрович, пак се държахте невъзможно. Защо ви трябваше да дразните Мария Василевна, да говорите за *regretium mobile*! И днес на закуска пак спорихте с Александър. Колко дребнаво е това!

ВОЙНИЦКИ

Ами ако го мразя!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Няма за какво да мразите Александър, той е такъв, каквито са всички. Не по-лош от вас.

ВОЙНИЦКИ

Ако можехте да видите лицето си, жестовете си... Как ви мързи да живеете! Ах, как ви мързи!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Ах, мързи ме и ми е скучно! Всички ругаят мъжа ми, всички ме гледат със съжаление: горката, има стар мъж! Това съчувствие към мен – как го разбирам! Както каза току-що Астров: всички вие безразсъдно погубвате горите и в скоро време на земята няма да остане нищо. Точно така

безразсъдно вие погубвате човека и в скоро време благодарение на вас на земята няма да остане нито вярност, нито чистота, нито способност за саможертва. Защо не можете да гледате равнодушно жена, ако тя не е ваша? Защото – този доктор е прав – у всички ви се е загнездил духът на разрушението. Не ви е жал нито за горите, нито за птиците, нито за жените, нито един за друг.

ВОЙНИЦКИ

Не обичам аз тая философия!

Пауза.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Докторът има уморено нервно лице. Интересно лице. Соня очевидно го харесва, тя е влюбена в него и аз я разбирам. Откакто съм тук, той идва вече три пъти, но аз съм стеснителна и нито веднъж не поговорих с него както трябва, не му обърнах повече внимание. Той е сметнал, че съм зла. Вероятно ние с вас, Иван Петрович, сме добри приятели, защото и двамата сме досадни, скучни хора! Досадни! Не ме гледайте така, не обичам това.

ВОЙНИЦКИ

Мога ли да ви гледам иначе, щом ви обичам? Вие сте моето щастие, моят живот, моята младост! Знам, шансовете ми за взаимност са нищожни, равни на нула, но аз не искам нищо, позволете ми само да ви гледам, да слушам гласа ви...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

По-тихо, могат да ви чуят!

Отиват към къщата.

ВОЙНИЦКИ (върви след нея)

Позволете ми да говоря за любовта си, не ме прогонвайте и дори само това ще бъде за мен най-голямо щастие...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Това е мъчително...

Двамата влизат в къщата. Телегин дръпва струните и свири полка; Мария Василевна си записва нещо върху полето на брошурата.

ЗАВЕСА

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

Трапезария в къщата на Серебряков. Чува се как във в градината почуква с тояжка нощният пазач. Серебряков седи в креслото пред отворения прозорец и дреме и Елена Андреевна седи до него и също дреме.

СЕРЕБРЯКОВ (сепва се)

Кой е тук? Соня, ти ли си?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Аз съм.

СЕРЕБРЯКОВ

Ти ли си, Леночка... Непоносима болка!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Одеялото ти се е свлякло на пода. (Завива краката му.) Ще затворя прозореца, Александър.

СЕРЕБРЯКОВ

Недей, задушно ми е... Бях задрямал и сънувах, че левият ми крак не е мой. Събудих се от мъчителна болка. Не, това не е подагра, по-скоро е ревматизъм. Колко е часът?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Дванайсет и двайсет.

Пауза.

СЕРЕБРЯКОВ

Сутринта потърси в библиотеката Батюшков. Мисля, че го имаме.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

А?

СЕРЕБРЯКОВ

Потърси утре сутринта Батюшков. Помня, че го имахме. Но защо ми е толкова трудно да дишам?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Уморен си. Втора нощ не спиш.

СЕРЕБРЯКОВ

Казват, че Тургенев получил гръдната жаба от подагра. Страхувам се да не е същото и при мен. Проклета, отвратителна старост. Дяволите да я вземат. Като остарях, станах отвратителен на самия себе си. Пък и на всички ви трябва да е отвратително да ме гледате.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Говориш за своята старост с такъв тон, сякаш всички ние сме виновни, че ти си стар.

СЕРЕБРЯКОВ

Най-напред на теб съм отвратителен.

Елена Андреевна става и се премества да седне по-далече.

Разбира се, имаш право. Не съм глупав и разбирам. Ти си млада, здрава, хубава, живее ти се, а аз съм старец, почти труп. Какво пък? Мигар не разбирам? И, естествено, глупаво е, че съм още жив. Но почакайте, скоро ще ви освободя всички. Не ми остава още много.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Не мога повече... Млъкни, за бога.

СЕРЕБРЯКОВ

Излиза тъй, че заради мен всички изнемогват, отегчават се, съсипват младостта си и само аз се наслаждавам на живота и съм доволен. Ами да, разбира се!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Млъкни! Ти ме измъчи!

СЕРЕБРЯКОВ

Аз измъчих всички. Разбира се.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (през сълзи)

Това е непоносимо! Кажете, какво искаш от мен?

СЕРЕБРЯКОВ

Нищо.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Тогава млъкни. Моля те.

СЕРЕБРЯКОВ

Чудна работа, заговори ли Иван Петрович или тая стара идиотка Маря Василевна – нищо, всички слушат, но аз кажа ли дори и една дума, тогава всички вече се чувстват нещастни. Отвратителен ви е дори гласът ми. Добре, да допуснем, че съм отвратителен, че съм егоист, деспот, но нямам ли поне на старини известно право на егоизъм? Нима не съм го заслужил? Нима нямам, питам аз, право на спокойна старост, на човешко внимание към себе си?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Никой не ти оспорва твоите права.

Прозорецът хлопа от вятъра.

Излезе вятър, ще затворя прозореца. (Затваря го.) Сега ще завали дъжд. Никой не ти оспорва твоите права.

Пауза; пазачът в градината почуква и си тананика.

СЕРЕБРЯКОВ

Цял живот да работиш за науката, да свикнеш с кабинета си, с аудиторията, с почтените си приятели – и изведнъж най-неочаквано да се окажеш в тая гробница, всеки ден да гледаш тук глупави хора, да слушаш жалки разговори... Аз искам да живея, обичам успеха, обичам известността, шума, а тук съм като на заточение. Всеки миг да тъгуваш за миналото, да следиш успехите на другите, да се страхуваш от смъртта... Не мога! Сили нямам! А на всичко отгоре не искат да ми простят и моята старост!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Почакай, имай търпение: след пет-шест години и аз ще бъда стара.

Влиза Соня.

СОНЯ

Татко, ти сам заръча да изпратим да повикат доктор Астров, а когато той пристигна, отказваш да го приемеш. Не е учтиво. Само напразно безпокоихме човека...

СЕРЕБРЯКОВ

За какво ми е твоят Астров? Той разбира от медицина толкова, колкото аз от астрономия.

СОНЯ

Да не искаш да повикаме за твоята подагра целия медицински факултет.

СЕРЕБРЯКОВ

Не желая дори да приказвам с тоя смахнат.

СОНЯ

Както желаяш. (Сяда.) Все ми е едно.

СЕРЕБРЯКОВ

Колко е часът сега?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Минава дванайсет.

СЕРЕБРЯКОВ

Задушно е... Соня, подай ми капките от масата!

СОНЯ

Сега. (Подава му капките.)

СЕРЕБРЯКОВ (сприхаво)

Ах, ама не тия! Човек нищо да не ви поиска!

СОНЯ

Моля ти се, без капризи. На някого това може и да харесва, но на мен, моля те, ми го спести. Не обичам тия работи. Пък и нямам време, утре трябва да ставам рано, чака ме сенокос.

Влиза Войницки по халат и със свещ.

ВОЙНИЦКИ

Иде буря.

Мълния.

Я виж ти! Нелене и Соня, вървете да спите, дойдох да ви сменя.

СЕРЕБРЯКОВ (изплашено)

Не, не! Не ме оставяйте с него. Не. Ще ми надуе главата с приказките си.

ВОЙНИЦКИ

Но нали и те трябва да си починат! Вече колко нощи не спят.

СЕРЕБРЯКОВ

Нека отиват да спят, но и ти си върви. Благодаря. Умолявам те. В името на старото ни приятелство, не упорствай. Друг път ще поговорим.

ВОЙНИЦКИ (с насмешка)

Старото ни приятелство... Старото...

СОНЯ

Стига, вуйчо.
СЕРЕБРЯКОВ (на жена си)
Скъпа моя, не ме оставяй с него! Той ще ме умори.
ВОЙНИЦКИ
Вече става смешно.

Влиза Марина със свещ.

СОНЯ
Да беше си легнала, бабче. Късно е вече.
МАРИНА
Самоварът от масата не е прибран. Как ще си легнеш.
СЕРЕБРЯКОВ

Всички не спят, изнемогват, само аз блаженствам.
МАРИНА (пристъпва към Серебряков, нежно)
Какво, миличък? Боли ли? И мене краката ме въртят ли, въртят. (Оправя му одеялото.) Това ви е стара болест. Вера Петровна, покойната, майката на Сонечка, по цели нощи не спеше, страдаше... Много ви обичаше тя...

Пауза.

Старите хора са като децата, искат някой да ги съжали, ама старите никой не ги съжالياва. (Целува Серебряков по рамото.) Хайде, миличък, да те заведе в леглото... Хайде, гълъбче... Липов чай ще ти дам да си пийнеш, ще ти стопля краката... На бога за теб ще се помоля...

СЕРЕБРЯКОВ (трогнат)

Да вървим, Марина.

МАРИНА

И мене краката ме въртят ли, въртят! (Водят го двете със Соня.) Вера Петровна, помня, все страдаше, все плачеше... Ти, Сонюшка, тогава беше още мъничка, глупава... Върви, върви, миличък...

Серебряков, Соня и Марина излизат.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Измъчих се с него. Едва се държа на краката си.

ВОЙНИЦКИ

Вие с него, а аз със себе си. Ето, вече трета нощ не спя.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Няма благополучие в този дом. Майка ви мрази всичко освен своите брошури и професора; професорът се чувства засегнат, на мен не вярва, от вас се бои; Соня се сърди на баща си, сърди се на мен и не ми говори ето вече две седмици; вие мразите мъжа ми и открито презирате майка си; аз съм изнервена и днес двайсет пъти ми идеше да заплача... Няма благополучие в този дом.

ВОЙНИЦКИ

Да оставим философията!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Вие, Иван Петрович, сте образован и умен и, струва ми се, би трябвало да

разбирате, че светът загива не от разбойници, а от ненавист, от вражда, от всички тия дребни караници... Вашата работа е не да мърморите, а да помирявате всички.

ВОЙНИЦКИ

Първо ме помирете с мен самия! Скъпа моя... (Навежда се и ѝ целува ръка.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Оставете ме! (Издърпва си ръката.) Вървете си!

ВОЙНИЦКИ

След малко дъждът ще премине и всичко в природата ще се освежи и ще въздъхне облекчено. Само мен бурята няма да освежи. Денем и нощем ме души като таласъм мисълта, че съм погубил живота си безвъзвратно. Минало няма, то е безразсъдно разпиляно, а настоящето е ужасно със своето безсмислие. Ето ви го моя живот и моята любов: къде да ги дяна, какво да правя с тях? Чувствата ми погиват даром, като слънчев лъч, попаднал в яма, и самият аз погивам.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА Когато ми говорите за своята любов, аз някак затъпявам и не знам какво да кажа. Простете, не мога да ви кажа нищо. (Иска да си тръгне.) Лека нощ.

ВОЙНИЦКИ (прегражда ѝ пътя)

Ако знаете как страдам от мисълта, че тук, до мен, в тая къща, загива друг живот – вашият! Какво очаквате? Каква проклета философия ви пречи? Разберете най-сетне, разберете...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (гледа го втренчено)

Иван Петрович, вие сте пиан!

ВОЙНИЦКИ

Може би, може би...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Къде е докторът?

ВОЙНИЦКИ

Там... спи в моята стая. Може би, може би... Всичко е възможно!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

И днес ли пихте? Защо?

ВОЙНИЦКИ

Все пак прилича на живот... Не ми пречете, Hélène!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

По-рано не пиехте и не говорехте толкова много... Вървете да спите!

Скучно ми е с вас.

ВОЙНИЦКИ (целува ѝ ръката)

Скъпа моя... чудна!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (с досада)

Оставете ме. Това е отвратително най-сетне. (Излиза.)

ВОЙНИЦКИ (сам)

Отиде си...

Пауза.

Преди десет години я срещнах у покойната ми сестра. Тогава тя беше на

седемнайсет, а аз на трийсет и седем години. Защо тогава не се влюбих в нея и не й направих предложение? Беше съвсем възможно! И сега щеше да бъде моя жена... Да... Сега двамата щяхме да се събудим от бурята; тя щеше да се изплаши от гръмотевицата, а аз щях да я държа в прегръдките си и да й шепна: „Не бой се, тук съм.“ О, чудни мисли, колко е хубаво, аз дори се смея... но, боже мой, мислите се объркват в главата ми... Защо съм стар? Защо тя не ме разбира? Нейната риторика, ленивият ѝ морал, глупавите, лениви мисли за края на света – всичко това ми е дълбоко омразно.

Пауза.

О, как съм излъган! Аз обожавях тоя професор, тоя жалък човек, болен от подагра, аз работех за него като вол! Двамата със Соня изстисквахме и последните сокове от това имение; като кулаци продавахме олио, грах, извара, късахме от залъка си, та от грошове и копейки да събираме хиляди и да му ги изпращаме. Аз се гордеех с него и с науката му, живеех и дишах чрез него! Всичко, каквото той пишеше и изричаше, ми се струваше гениално... Боже, ами сега? Ето го в оставка и сега виждам целия резултат от неговия живот: след него няма да остане нито една страница от някакъв труд, той е съвсем неизвестен, той е нищо! Сапунен мехур! И аз съм излъган... виждам – глупаво съм излъган...

Влиза Астров с редингот, без жилетка и без връзка; той е леко пийнал; подире му – Телегин с китара.

АСТРОВ

Свири!

ТЕЛЕГИН

Всички спят!

АСТРОВ

Свири!

Телегин тихо подрънкава.

(На Войници.) Ти сам ли си тук? Дамите няма ли ги? (С ръце на кръста, тихо пее.) „Въртят се и къща, и печка безспир, къде да си легна след нощния пир...“ А мен бурята ме събуди. Хубав дъждец. Колко е сега часът?

ВОЙНИЦКИ

Дявол го знае.

АСТРОВ

Струва ми се, че чух гласа на Елена Андреевна.

ВОЙНИЦКИ

Ей сега беше тук.

АСТРОВ

Разкошна жена. (Оглежда шишенцата на масата.) Лекарства. Какви ли рецепти няма тук! И харковски, и московски, и ту леки... Омръзнал е на всички градове с подаграта си. Болен ли е или се преструва?

ВОЙНИЦКИ

Болен е.

Пауза.

АСТРОВ

Защо си така тъжен днес? Да не би да ти е жал за професора?

ВОЙНИЦКИ

Остави ме.

АСТРОВ

Или може би си влюбен в професоршата?

ВОЙНИЦКИ

Тя е моя приятелка.

АСТРОВ

Вече?

ВОЙНИЦКИ

Какво значи това „вече“?

АСТРОВ

Жената може да бъде приятелка на мъжа само в такава последователност: първо – просто позната, сетне – любовница, а след това вече – приятелка.

ВОЙНИЦКИ

Просташка философия.

АСТРОВ

Как? Да... Трябва да си призная – ставам простак. Виждаш, че съм и пиан. Обикновено се наливам така един път в месеца. Когато съм в такава състояние, ставам нахален и дързък до крайност. Тогава нищо не може да ми се опре. Захващам се с най-трудни операции и ги извършвам отлично; чертая най-грандиозни планове за бъдещето; тогава вече не ми се струва, че съм чудак, и вярвам, че нося на човечеството огромна полза... огромна! Тогава имам собствена философска система и всички вие, братлета, ми изглеждате такива буболечки... микроби! (На Телегин.) Вафла, свири!

ТЕЛЕГИН

Миличък, за тебе бих свирил от сърце, но разбери – всички спят!

АСТРОВ

Свири!

Телегин тихо подрънква.

Трябва да пийнем. Ела, мисля, че ни остана още коняк. А като съмне, ще те вода у дома. Става ли? Имам един фелдшер, който никога няма да каже „става“, а – „сътава“. Страшен мошеник. Та сътава ли? (Вижда да влиза Соня.) Извинете, аз съм без вратовръзка. (Бързо излиза; Телегин тръгва подире му.)

СОНЯ

А ти, вуйчо, пак си се напил с доктора. Лика-прилика сте си. Хайде, той поне си е бил винаги такъв, ами ти защо? Не ти приляга на годините.

ВОЙНИЦКИ

Годините нямат никакво значение. Когато липсва истински живот, хората живеят с миражи. Все е по-добре от нищо.

СОНЯ

Всичкото ни сено е окосено, всеки ден ваят дъждове, всичко гние, а ти се занимаваш с миражи. Съвсем си зарязал стопанството... Работа сама, останах без сили вече... (Уплашено.) Вуйчо, в очите ти има сълзи.

ВОЙНИЦКИ

Какви сълзи? Няма нищо... глупости... Ти ме погледна сега като покойната си майка. Мила моя... (Жадно целува ръцете и лицето и.) Сестра ми... милата ми сестра... къде ли е тя сега? Ако тя знаеше! Ах, ако знаеше!

СОНЯ

Какво? Вуйчо, какво ако знаеше?

ВОЙНИЦКИ

Тежко ми е, не съм добре... Нищо... После... Нищо... Отивам си... (Излиза.)

СОНЯ (чука на вратата)

Михаил Лвович! Не спите ли? За една минутка!

АСТРОВ (зад вратата)

Ей сега! (След малко излиза; вече е с жилетка и с връзка.) Какво ще заповядате?

СОНЯ

Вие пийте, щом това не ви е отвратително, но моля ви, не давайте на вуйчо да пие. За него е вредно.

АСТРОВ

Добре. Повече няма да пием.

Пауза.

Сега си тръгвам. Решено и подписало. Докато запрегнат, ще съмне.

СОНЯ

Вали дъжд. Почакайте до сутринта.

АСТРОВ

Бурята минава встрани, само леко ще ни засегне. Ще тръгна. И моля ви, повече не ме викайте при баща си. Аз му казвам – подагра, а той – ревматизъм; моля го да лежи, той седи. А днес изобщо не пожела да говори с мен.

СОНЯ

Разглезен е. (Търси в бюфета.) Искате ли да хапнете?

АСТРОВ

Всъщност добре.

СОНЯ

Обичам да си похапна нощем. В бюфета, струва ми се, ще се намери нещо. Казват, че през живота си е имал голям успех сред жените и дамите са го разглезили. Ето, вземете си сирене.

Двамата стоят прави пред бюфета и ядат.

АСТРОВ

Днес нищо не съм ял, само пих. Баща ви има тежък характер. (Вади от бюфета бутилка.) Може ли? (Изпива една чашка.) Тук няма никого и можем да говорим открито. Знаете ли, струва ми се, че във вашата къща не бих издържал и месец, бих се задушил в тоя въздух... Баща ви, изцяло отдаден на

подаграта си и на книгите, вашият вуйчо Ваньо със своите мрачни настроения, баба ви, най-сетне вашата мащеха...

СОНЯ

Какво моята мащеха?

АСТРОВ

У човека всичко трябва да бъде прекрасно: и лицето, и дрехите, и душата, и мислите. Не ще и дума, тя е прекрасна, но... тя само яде, спи, разхожда се, омагьосва всички ни с красотата си – и нищо повече. Тя няма никакви задължения, за нея работят другите... Не е ли така? А празният живот не може да бъде чист.

Пауза.

Впрочем може би съдя твърде строго. Неудовлетворен съм от живота, както и вашият вуйчо Ваньо, и ето че двамата взехме да ставаме мърморковци.

СОНЯ

А вие недоволен ли сте от живота?

АСТРОВ

Живота изобщо – обичам, но нашия живот, провинциалния, руския, еснафския, не мога да търпя и презирам с цялата си душа. А що се отнася до моя собствен, личен живот, ей богу, в него определено няма нищо хубаво. Знаете ли, когато вървиш в тъмна нощ през гората и ако в това време в далечината блещука светлинка, не забелязваш нито умората, нито мрака, нито бодливите клонки, които те шибат по лицето... Аз работя, това ви е известно, както никой друг в уезда, съдбата непрекъснато ми нанася удари, понякога страдам непоносимо, но аз нямам светлинка в далечината. За себе си вече нищо не очаквам, не обичам хората... Отдавна вече не обичам никого.

СОНЯ

Никого ли?

АСТРОВ

Никого. Известна нежност изпитвам само към вашата бавачка – поради стари спомени. Селяните са много безлични, неразвити, мръсни, а с интелигенцията човек трудно се погажда. Тя уморява. Всички те, нашите добри познати, мислят на дребно, чувстват на дребно и не виждат по-далече от носа си – чисто и просто са глупави. А по-умните и по-значителните са истерични, пристрастени към самоанализ, към собствените си рефлексии... Те хленчат, мразят, болезнено клеветят, подхождат към човека от страни, гледат го накриво и решават: „О, този е психопат!“ или: „Този е фразьор!“ А като не знаят какъв етикет да лепнат на моето чело, казват: „Този е чудак, чудак!“ Аз обичам гората – това е чудновато; не ям месо – това също е чудновато. Непосредствено, чисто, свободно отношение към природата и към хората вече няма... Няма и няма! (Понечва да пие.)

СОНЯ (спира го)

Не, моля ви, умолявам ви, не пийте повече.

АСТРОВ

Защо?

СОНЯ

Това така не ви прилича! Вие сте деликатен, имате такъв нежен глас... Дори нещо повече, вие, единствен от всички, които познавам – сте чудесен. Защо искате да приличате на обикновените хора, които пият и играят карти? О, недейте, умолявам ви! Вие винаги казвате, че хората не творят, а само разрушават онова, което им е дадено свише. Защо разрушавате самия себе си? Защо? Недейте, недейте, умолявам, заклевам ви.

АСТРОВ (протяга ѝ ръка)

Повече няма да пия.

СОНЯ

Дайте ми дума.

АСТРОВ

Честна дума.

СОНЯ (силно стиска ръката му)

Благодаря!

АСТРОВ

Баста! Изтрезнях. Виждате ли, вече съм съвсем трезвен и такъв ще остана до края на дните си. (Поглежда часовника си.) И тъй, да продължим. Аз казвам: моето време вече си е отишло, за мен е късно... Остарях, съсипах се от работа, станах вулгарен, чувствата ми се притъпиха и, изглежда, вече не бих могъл да се привържа към някого. Някого не обичам и... вече няма да обикна. Ако нещо все още ме пленява, това е красотата. Към нея не съм равнодушен. Струва ми се, че ако, ето, примерно Елена Андреевна поиска, би могла да ми завърти главата за един ден... Но това не е любов, не е привързаност... (Закрива с ръка очите си и потръпва.)

СОНЯ

Какво ви е?

АСТРОВ

Нищо... По Велики пости един мой болен умря под упойка.

СОНЯ

Време е да забравите това.

Пауза.

Кажете ми, Михаил Лвович... Ако имах приятелка или по-малка сестра и ако научехте, че тя... е, да предположим, ви обича, как бихте се отнесли към това?

АСТРОВ (свива рамене)

Не знам. Сигурно никак. Бих ѝ показал, че не мога да я обикна... пък и умът ми е зает е друго. Както и да е – ако искам да пътувам, вече трябва да тръгвам. Сбогом, гълъбче, иначе така и до сутринта няма да спрем. (Стиска ѝ ръката.) Ще мина през гостната, ако позволите, защото се страхувам да не ме задържи вуйчо ви. (Излиза.)

СОНЯ (сама)

Той нищо не ми каза... Душата и сърцето му все още са недостъпни за мен, но защо се чувствам така щастлива? (Смее се от щастие.) Аз му казах: вие сте деликатен, благороден, имате толкова нежен глас... Нима съм объркала? Гласът му трепери, милва... ето, усещам го във въздуха. А когато му казах за

по-малката сестра, той не разбра... (Чупи ръце.) О, колко е ужасно, че не съм хубава! Колко е ужасно! А аз знам, че не съм хубава, знам, знам... Миналата неделя, когато излизахме от църква, чух как говореха за мен и една жена каза: „Тя е добра, великодушна, жалко, че е толкова грозна...“ Грозна...

Влиза Елена Андреевна.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (отваря прозореца)
Бурята мина. Какъв чист въздух!

Пауза.

Къде е докторът?

СОНЯ

Замина си.

Пауза.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Софи!

СОНЯ

Какво?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА „

Докога ще ми се цупите? Ние двете не сме си сторили никакво зло. Защо да бъдем врагове? Стига вече...

СОНЯ

Аз самата исках... (Прегръща я.) Стига сме се сърдили.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Чудесно.

И двете са развълнувани.

СОНЯ

Татко легна ли си?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Не, седи в гостната... С него не си говорим по цели седмици и бог знае защо... (Вижда, че бюфетът е отворен.) Какво е това?

СОНЯ

Михаил Лвович вечеря.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

И вино има... Хайде да пием брудершафт.

СОНЯ

Хайде.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

От една и съща чаша... (Налива.) Така е по-добре. Е, значи първа ти ли?

СОНЯ

Ти.

Пият и се целуват.

Отдавна вече исках да се помирим, ама все ми беше никак съвестно...

(Плаче.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Но защо плачеш?

СОНЯ

Нищо, просто така.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Е, стига, стига... (Плаче.) Чудачка, и аз се разплаках...

Пауза.

Ти ми се сърдиш, задето съм се омъжила за баща ти уж по сметка... Ако вярваш на клетви, кълна ти се – омъжих се по любов. Влюбих се в него, защото бе учен и известен човек. Любовта ми не беше истинска, а лекомислена, но тогава ми се струваше, че е истинска. Не съм виновна. А ти от деня на сватбата ни не престана да ме наказваш с умните си подозрителни очи.

СОНЯ

Хайде, мир, мир! Да забравим!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Не бива да гледаш така – не ти отива. Трябва да вярваме на хората, иначе не може да се живее.

Пауза.

СОНЯ

Каж ми искрено, като на приятелка... Щастлива ли си?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Не.

СОНЯ

Знаех това. Още един въпрос. Каж ми откровенно – би ли искала да имаш млад мъж?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Какво момиченце си още. Разбира се, че бих искала. (Смее се.) Хайде, питай още, питай...

СОНЯ

На тебе докторът харесва ли ти?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Да, много.

СОНЯ (смее се)

Изглеждам глупаво... нали? Ето, той си отиде, а аз все чувам гласа му и стъпките му, а погледна ли тъмния прозорец – сякаш виждам там неговото лице. Остави ме да се доизкажа... Но не мога да говоря за това високо, срам ме е. Хайде да отидем в моята стая, там ще си поприказваме. Струвам ти се глупава, нали? Признай си.. Каж ми нещо за него...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Но какво?

СОНЯ

Той е умен... Всичко знае, всичко умее... И лекува, и гори засажда...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Работата не е в горите и не е в медицината... Мила моя, разбери, това е талант! А ти знаеш ли какво значи талант? Смелост, свободна мисъл, широк замах... Посади дръвче и вече вижда какво ще стане след хиляда години, вече си представя щастието на човечеството. Такива хора са рядкост, трябва да ги обичаме... Той пие, понякога е малко груб – и какво от това? Талантливият човек в Русия не може да бъде идеален. Сама си помисли какъв е животът на този доктор! Непроходима кал по пътищата, студове, виелици, огромни разстояния, народът – груб, див, навсякъде немотия, недоимък, болести, а при такива условия онзи, който работи и се бори ден след ден, мъчно може да се запази до четирийсетгодишна възраст идеален и трезвен. (Целува я.) От сърце ти го желая, ти заслужаваш щастие... (Става.) А пък аз съм отегчителна, епизодично лице... И в музиката, и в къщата на мъжа си, във всички романи – с една дума, навсякъде съм била само епизодично лице. Всъщност, Соня, ако човек се замисли, аз съм много, много нещастна! (Ходи развълнувана по сцената.) За мен няма щастие на този свят. Няма! Защо се смееш?

СОНЯ (смее се, закрила лице)

Аз съм толкова щастлива... щастлива!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Искам да свиря... Бих изсвирила нещо сега.

СОНЯ

Изсвири. (Прегръща я.) Не мога да спя... Изсвири!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Сега. Баща ти не спи. Когато е болен, музиката го дразни. Иди го попитай. Ако се чувства добре, ще посвиря. Иди.

СОНЯ

Отивам. (Излиза.)

В градината почуква пазачът.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Отдавна не съм свирила. Ще свиря и ще плача, ще плача като глупачка. (През прозореца.) Ти ли чукаш, Ефим?

ГЛАСЪТ НА ПАЗАЧА

„Аз!“

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Не чукай, господарят е болен.

ГЛАСЪТ НА ПАЗАЧА

„Отивам си! (Подсвирква.) Ей, Жучка, Пале, Жучка!“

Пауза.

СОНЯ (връща се)

Не бива!

ЗАВЕСА

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Гостната в къщата на Серебряков. Три врати: надясно, наляво и по средата. Ден. Войници, Соня (седят) и Елена Андреевна (ходи по сцената, замислена за нещо).

ВОЙНИЦКИ

Хер професорът благоволи да изрази желание днес към един часа всички да се съберем в тази гостна. (Поглежда си часовника.) Един без четвърт. Иска да оповести нещо на света.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Сигурно за нещо важно.

ВОЙНИЦКИ

Нищо важно не може да има той. Пише глупости, мърмори и ревнува, нищо повече.

СОНЯ (с укор)

Вуйчо!

ВОЙНИЦКИ

Добре, добре, виноват. (Сочи Елена Андреевна.) Поллюбувайте й се: върви и залита от леност. Много мило! Много!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

А вие цял ден бръмчите, непрекъснато бръмчите – как не ви омръзва! (С тъга.) Умирам от скука, не знам какво да правя.

СОНЯ (свива рамене)

Малко ли работа има? Само да поискаш.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Например?

СОНЯ

Занимавай се с домакинство, учи и лекувай хората. Малко ли работа има? Ето, когато ти и татко не бяхте тук, ние с вуйчо Ваньо сами ходехме на пазара да продаваме брашното.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Аз не умея. Пък и не ми е интересно. Само в идейните романи учат и лекуват селяните, а как аз току-тъй ще взема изведнъж да ги лекувам или да ги уча?

СОНЯ

А пък аз не разбирам защо да не ги учиш. Ще потърпиш и ще свикнеш. (Прегръща я.) Не се измъчвай, мила. (Смее се.) Отегчаваш се, място не можеш да си намериш, а скуката и безделието са заразителни. Виж: вуйчо Ваньо не прави нищо и само ходи подире ти като сянка, аз си оставих работата и тичам при теб да си приказваме. Свикнах на мързел, не мога! Докторът, Михаил Лвович, по-рано ни посещаваше много рядко, един път в месеца, с мъка успяхме да го склоним да дойде, а сега идва всеки ден, зарязал и горите си, и медицината си. Ти, изглежда, си магьосница.

ВОЙНИЦКИ

Защо се измъчвате? (Живо.) Хайде, скъпа моя, съкровище, бъдете умна! В жилите ви тече самодивска кръв, бъдете тогава самодива. Дайте си свобода поне веднъж в живота, по-скоро се влюбете до уши в някой воден дух – и цамбур с главата надолу във вира, та хер професорът и всички ние само да ахнем!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (ядосано)

Оставете ме на мира! Колко жестоко е това! (Иска да излезе.)

ВОЙНИЦКИ (не я пуска)

Хайде, хайде, радост моя, простете ми... Извинявам се. (Целува ѝ ръка.)

Мир.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

И ангел да бях, нямаше да ми стигне търпението, съгласете се.

ВОЙНИЦКИ

В знак на мир и съгласие ще ви донеса сега букет рози; още от сутринта съм го приготвил за вас... Есенни рози – прелестни, тъжни рози... (Излиза.)

СОНЯ

Есенни рози – прелестни, тъжни рози...

Двете гледат през прозореца.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Ето го вече и септември. Някак ще изкараме зимата тук!

Пауза.

Къде е докторът?

СОНЯ

В стаята на вуйчо Ваньо. Пише нещо. Радвам се, че вуйчо Ваньо излезе, трябва да поговоря с теб.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

За какво?

СОНЯ

За какво ли? (Слага глава на гърдите ѝ.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Хайде, стига, стига... (Гали я по косата.) Стига.

СОНЯ

Аз не съм хубава.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Имаш прекрасна коса.

СОНЯ

Не! (Обръща се, за да се види в огледалото) Не! Когато една жена не е хубава, казват ѝ: „Имате прекрасни очи, имате прекрасна коса...“ Аз го обичам вече шест години, обичам го повече от майка см; всеки миг чувам гласа му, усещам неговото ръкостискане; и гледам към вратата, очаквам, все ми се струва, че ей сега ще влезе. И ето, виждаш, все при тебе стоя, за да си говорим за него. Сега той идва тук всеки ден, но нито ме поглежда, нито ме вижда... Толкова е мъчително! Не храня никаква надежда, не, не! (В

отчаяние.) О, боже, дай ми сили... Цяла нощ се молих... Често сама отивам при него, заговарям го, гледам го в очите... Аз вече нямам гордост, нямам сили да се владея... Не можах да се стърпя и вчера признах на вуйчо Ваньо, че съм влюбена... И цялата прислуга знае, че го обичам. Всички знаят.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Ами той?

СОНЯ

Не. Той не ме забелязва.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (замислено)

Странен човек е той... Знаеш ли какво? Позволи ми да говоря с него... Предпазливо, само ще му загатна...

Пауза.

Наистина, докога тая неизвестност... Позволи ми!

Соня утвърдително кимва с глава.

Чудесно. Дали те обича, или не – не е трудно да се разбере. Не се притеснявай, миличка, не се тревожи – аз ще го разпитам предпазливо, няма и да забележи. Само да разберем: да или не?

Пауза.

Ако ли не, повече да не идва тук. Нали така.

Соня утвърдително кимва с глава.

По-леко ще ти бъде, ако не го виждаш. Няма да отлагаме повече, ще го разпитаме още сега. Той искаше да ми покаже някакви чертежи... Иди му кажи, че искам да го видя.

СОНЯ (силно развълнувана)

Ще ми кажеш ли цялата истина?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Да, разбира се. Аз мисля, че истината, каквато и да бъде тя, все пак не е толкова страшна, колкото неизвестността. Разчитай на мен, миличка.

СОНЯ

Да... Да... Ще му кажа, че искаш да видиш неговите чертежи... (Тръгва и се спира до вратата.) Не, неизвестността е по-добра... Все пак е надежда...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Какво каза?

СОНЯ

Нищо. (Излиза.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (сама)

Няма нищо по-лошо от това да знаеш някоя чужда тайна и да не можеш да помогнеш. (Мисли.) Той не е влюбен в нея – това е ясно, но защо пък да не се ожени за нея? Тя не е хубава, но за един селски доктор на неговите години би била прекрасна жена. Умна, толкова добра, чиста... Не, не съм права, не съм права...

Пауза.

Разбирам го горкото момиче. Сред тази отчайваща скука, където вместо хора наоколо бродят някакви сиви сенки, чуват се само пошлости, където всички знаят само да ядат, да пият, да спят, изведнъж се появява той, различен от другите, красив, интересен, привлекателен, сякаш в тъмнината изгрява ясен месец... Да се поддадеш на обаянието на такъв човек, да се забравиш... Изглежда, че аз самата мъничко се увлякох. Да, без него ми е скучно, ето че се усмихвам, когато мисля за него... Този вуйчо Ваньо казва, че в жилите ми течала самодивска кръв. „Дайте си свобода поне един път в живота...“ Какво пък? Може би така и трябва... Да отлетя като волна птица от всички вас, от сънливите ви физиономии, от разговорите ви, да забравя, че всички вие съществувате на света... Но аз съм страхлива, стеснителна... Ще ме загризе съвестта... Ето, той идва тук всеки ден, досещам се защо е тук и вече се чувствам виновна, готова съм да падна на колене пред Соня, да моля за прошка, да плача...

АСТРОВ (влиза с картограма)

Добър ден! (Ръкува се.) Искали сте да видите моята живопис?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Вчера ми обещахте да ми покажете слоите чертежи... Имате ли време?

АСТРОВ

О, разбира се. (Разгръща върху масичката за игра картограмата и я забожда с кабарчета.) Вие къде сте родена?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (помага му)

В Петербург.

АСТРОВ

А образованието си получихте?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

В консерваторията.

АСТРОВ

Сигурно за вас това няма да е интересно.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Защо? Аз наистина не познавам селото, но много съм чела.

АСТРОВ

Тук, в къщата, имам своя собствена маса... В стаята на Иван Петрович. Когато съвсем се изморя, до пълно затъпяване, зарязвам всичко и тичам тук и часове се занимавам с това... Иван Петрович и Софя Александровна тракат на сметалото, пък аз седя до тях над своята маса и цапотя, и ми е топло, спокойно, и щурчето цвърка. Но това удоволствие си го позволявам рядко, веднъж в месеца... (Показва на картограмата.) Сега вижте тук. Картината на нашия уезд, какъвто е бил преди петдесет години. Тъмно- и светлозеленият цвят означават горите; половината от цялата площ е заета от гори. Там, където върху зеленото се вижда червена мрежа, е имало лосове, кози... Тук съм означил и флората, и фауната. В това езеро се въдели лебеди, гъски и патици и както разправят старите хора, било огромно гъмжило от всякакви видове птици: летели на цели облаци. Освен селца и паланки, виждате ги,

тук-там са пръснати разни махали, чифлици, разколнически скитове, воденици... Рогат добитък и коне имало много. Това личи по синия цвят. Например ей в тая волост синият цвят е най-наситен; тук е имало цели табуни и на всяка къща се падали по три коня.

Пауза.

Сега да погледнем по-долу. Онова, което е било преди двайсет и пет години. Тук горите са вече само една трета от цялата площ. Кози вече няма, но лосове има. Зеленият и синият цвят са по-бледи. И така нататък, и така нататък. Минаваме към третата част; картината на уезда днес. Зелен цвят има само тук-таме, но не плътен, а на петна; изчезнали са и лосовете, и лебедите, и глухарите... От предишните махали, чифлици, скитове, воденици няма и следа. Общо взето – картина на постепенно и очевидно израждане, трябват само още някакви си десет-петнайсет години, за да стане то пълно. Ще кажете, че това е под влияние на културата, че старият живот, естествено, трябва да отстъпи място на новия. Да, разбирам, но ако на мястото на тия унищожени гори бяха прокарани шосета, железопътни линии, ако имаше заводи, фабрики, училища – народът би станал по-здрав, по-богат, по-умен, но няма нищо подобно! В уезда виждаме същите блата, комари, същата липса на пътища, същата мизерия, тиф, дифтерит, пожари... Тук става дума за израждане в резултат на непосилна борба за съществуване; това е израждане поради изостаналост, невежество, пълна липса на самосъзнание, когато премръзналият, гладен, болен човек, за да спаси остатъците от живота си, инстинктивно, несъзнателно се улавя за всичко, което може да утоли глада му, да го стопли, разрушава всичко, без да мисли за утрешния ден... Вече е разрушено почти всичко, но на негово място все още не е създадено нищо. По лицето ви виждам, че това не ви интересува.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Но аз толкова малко разбирам от тия неща...

АСТРОВ

Тук няма нищо за разбиране, просто не ви е интересно.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Откровено казано, мислите ми са заети с друго. Простете. Аз трябва да ви подложам на един малък разпит и съм смутена, не зная как да започна.

АСТРОВ

Разпит ли?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Да, разпит, но... доста невинен. Нека седнем!

Сядат.

Въпросът се отнася до една млада особа. Да говорим като честни хора, като приятели, без заобикалки. Ще поговорим и ще забравим за какво е ставало дума. Съгласен ли сте?

АСТРОВ

Да.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Въпросът се отнася до моята заварена дъщеря Соня. Тя харесва ли ви?

АСТРОВ

Да, аз я уважавам.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Харесва ли ви като жена?

АСТРОВ (след пауза)

Не.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Още две-три думи, и свършваме. Вие нищо ли не сте забелязали?

АСТРОВ

Нищо.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (хваща ръката му)

Вие не я обичате, виждам го по очите ви. Тя страда... Разберете това и... повече не идвайте тук.

АСТРОВ (става)

Моето време вече мина... Пък и кога ли да се занимавам с това... (Свива рамене.) Нямам кога. (Той е смутен.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Уф, какъв неприятен разговор! Аз се чувствам така, сякаш съм носила на гръб хиляда пуда. Е, слава богу, свършихме. Да забравим, все едно, че изобщо не сме говорили и... и заминавайте. Вие сте умен човек, ще разберете...

Пауза.

Дори цялата се изчервих.

АСТРОВ

Да бяхте ми го казали преди месец-два, тогава пак сигурно бих си помислил, но сега... (Свива рамене.) Но щом тя се измъчва, тогава, естествено... Само едно не разбирам: за какво ви е потрябвал тоя разпит? (Гледа я в очите и ѝ се заканва с пръст.) Вие сте хитруша!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Какво значи това?

АСТРОВ (смее се)

Хитруша! Да предположим, че Соня страда, готов съм да го допуска, но за какво е тоя ваш разпит? (Не я оставя да отговори, живо.) Позволете, не се преструвайте на учудена, вие отлично знаете защо идвам тук всеки ден... Защо и заради кого идвам, това вие отлично знаете. Хищнице мила, не ме гледайте така, аз съм старо куче...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (в недоумение)

Хищница ли? Нищо не разбирам.

АСТРОВ

Една красива, пухкава, дива котка... На вас ви трябват жертви! Ето, аз вече цял месец нищо не върша, зарязал съм всичко, копнея за вас – и това ужасно ви харесва, ужасно... Е, какво пък? Аз съм победен, вие знаехте това и без разпит. (Скръства ръце и навежда глава.) Предавай се. Ето, яжте ме!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Вие сте полудели!

АСТРОВ (смее се през зъби)

Свенлива сте...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

О, аз съм по-добра и по-възвишена, отколкото си мислите! Кълна ви се!
(Иска да си тръгне.)

АСТРОВ (прегражда ѝ пътя)

Аз веднага ще замина, повече няма да идвам тук, но... (Хваща ръката ѝ, озърта се.) Къде ще се видим? Казвайте по-скоро: къде? Някой може да влезе, казвайте по-скоро. (Страстно.) Каква сте чудна, разкошна... Една целувка... Само да целуна ароматната ви коса...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Кълна ви се...

АСТРОВ (не я оставя да говори)

Защо да се кълнете? Не трябва да се кълнете! Няма нужда от излишни думи... О, колко сте красива! Какви ръце! (Целува ръцете ѝ.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Но стига най-сетне... вървете си... (Издърпва ръката си.) Вие се забравяте.

АСТРОВ

Говорете, говорете, къде ще се видим утре? (Прегръща я през кръста.) Нали виждаш, това е неизбежно, трябва да се срещнем. (Целува я; в това време влиза Войницки с букет рози и спира на вратата.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (без да вижда Войницки)

Смилете се... оставете ме... (Слага глава върху гърдите на Астров.) Не!
(Иска да си тръгне.)

АСТРОВ (задържа я през кръста)

Ела утре в лесничейството... към два часа... Нали да? Да? Нали ще дойдеш?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (вижда Войницки)

Пуснете. (Силно смутена, отива към прозореца.) Това е ужасно.

ВОЙНИЦКИ (оставя букета на масата; развълнуван, изтрива с кърпичка лицето и шията си)

Нищо... Да... Нищо...

АСТРОВ (трескаво)

Днес, многуважаеми Иван Петрович, времето не е лошо. Сутринта беше мрачно, като че на дъжд, а сега грее слънце. Честно казано, есента се случи прекрасна... есенните посеви ги бива. (Навива картограмата на руло.) Само дето дните станаха по-къси... (Излиза.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (бързо се приближава до Войницки)

Вие ще се постараете, ще използвате цялото си влияние още днес да си заминем отгук с мъжа ми! Чувате ли? Още днес!

ВОЙНИЦКИ (бърше си лицето)

А? Е, да... добре... Аз, Hélène, видях всичко, всичко...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (нервно)

Чувате ли? Трябва да замина отгук още днес!

Влизат Серебряков, Соня, Телегин и Марина.

ТЕЛЕГИН

И аз, ваше превъзходителство, нещо не съм много добре. Ето вече два дни боледувам. Главата ми нещо...

СЕРЕБРЯКОВ

Къде са другите? Не я обичам аз тая къща. Лабиринт някакъв. Двайсет и шест огромни стаи, като се пръснат всички, никого не можеш да намериш. (Звъни.) Повикайте Маря Василевна и Елена Андреевна!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Аз съм тук.

СЕРЕБРЯКОВ

Моля, господа, седнете.

СОНЯ (приближава се до Елена Андреевна, нетърпеливо)

Какво каза той?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

После.

СОНЯ

Ти трепериш? Ти си развълнувана? (Изпитателно се вглежда в лицето ѝ.) Разбирам... Казал е, че повече няма да идва тук... нали?

Пауза.

Кажи: нали така?

Елена Андреевна кимва утвърдително с глава.

СЕРЕБРЯКОВ (на Телегнн)

С болестите – как да е, бих се примирил, но ако има нещо, което не мога да проумея, това е режимът на селския живот. Имам чувството, че съм паднал от земята на някаква чужда планета. Сядайте, господа, моля ви. Соня!

Соня не го чува, стон, тъжно свела глава.

Соня!

Пауза.

Не чува. (На Марина.) И ти, старо, седни.

Бавачката сядва и плете чорап.

Моля, господа. Окачете си, тъй да се каже, ушите върху гвоздеа на вниманието. (Смее се.)

ВОЙНИЦКИ (развълнуван)

Аз може би не съм нужен? Мога ли да си отида?

СЕРЕБРЯКОВ

Не, ти си нужен тук повече от всички.

ВОЙНИЦКИ

Какво желаете от мен?

СЕРЕБРЯКОВ

Желаете... Защо се сърдиш?

Пауза.

Ако в нещо съм виновен пред теб, извини ме, моля те.

ВОЙНИЦКИ

Остави тоя тон. Да започваме... Какво искаш?

Влиза Мария Василевна.

СЕРЕБРЯКОВ Ето я и татан . Започвам, господа.

Пауза.

Поканих ви, господа, за да ви съобщя, че тук пристига ревизор. Впрочем шегата настрана. Работата е сериозна. Събрах ви, господа, да ви поискам помощ и съвет и убеден в неизменната ви любезност, надявам се да ги получа. Аз съм човек на науката, книжен плъх, практичното винаги ми е било чуждо. Не мога да мина без напътствията на по-опитни хора и моля тебе, Иван Петрович, вас, Иля Илич, вас, татан... Работата е, че *manet omnes una vox**, тоест всички ние зависим от бога; аз съм стар, болен и затова смятам за наложително да уредя имуществените си дела дотолкова, доколкото те засягат моето семейство. Животът ми вече е свършен, за себе си не мисля, но аз имам млада жена, неомъжена дъщеря.

Пауза.

Да остана да живея на село, не мога. Ние не сме създадени за село. А да живеем в града със средствата, които получаваме от това имение, е невъзможно. Ако продадем примерно гората, това ще бъде извънредна мярка, която не можем да прилагаме всяка година. Трябва да намерим такова решение, което да ни гарантира един постоянен, повече или по-малко определен доход. Аз намерих това решение и имам честта да ви го предложа за обсъждане. Като пропусна подробностите, ще ви запозная с него в общи линии. Нашето имение дава средно не повече от два процента. Предлагам да го продадем. Ако вложим получените пари в ценни книжа, ще получаваме от четири до пет процента и аз мисля, че ще имаме дори излишък от няколко хиляди, с които ще можем да купим някоя малка вила във Финландия.

ВОЙНИЦКИ

Чакай... Струва ми се, че слухът ми изневерява. Повтори какво каза.

СЕРЕБРЯКОВ

Да вложим парите в ценни книжа и с излишъка, който ще ни остане, да купим вила във Финландия.

ВОЙНИЦКИ

Не Финландия... Ти каза и нещо друго.

СЕРЕБРЯКОВ

Предлагам да продадем имението.

ВОЙНИЦКИ

Точно така. Ще продадеш имението, превъзходно, чудесна идея... А къде ще заповядаш да се денем ние със старата ми майка и със Соня?

СЕРЕБРЯКОВ

* Всички пи очаква една и съща нощ, тоест смъртта (лат.). – Б. пр.

Всичко това ще обсъдим своевременно. Не може всичко наведнъж.

ВОЙНИЦКИ

Почакай. Явно досега аз не съм имал капка здрав разум. Досега съм имал глупостта да смятам, че това имение принадлежи на Соня. Покойният ми баща го купи като зестра на сестра ми. Досега съм бил наивен, разбирах законите като цивилизован човек и мислех, че имението от сестра ми е минало в собственост на Соня.

СЕРЕБРЯКОВ

Да, имението принадлежи на Соня. Кой отрича това? Без съгласието на Соня аз няма да се реша да го продам. При това предлагам да го направя именно за доброто на Соня.

ВОЙНИЦКИ

Това е невероятно, невероятно! Или аз съм се побъркал, или... или...

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА

Жан, не противоречи на Александър. Повярвай, той по-добре от нас знае кое е хубаво и кое е лошо.

ВОЙНИЦКИ

Не, дайте ми вода. (Пие вода.) Приказвайте си каквото искате, каквото искате!

СЕРЕБРЯКОВ

Не разбирам защо се вълнуваш. Не съм казал, че моят проект е идеален. Ако всички го сметнат за неразумен, аз няма да настоявам.

Пауза.

ТЕЛЕГИН (смутен)

Аз, ваше превъзходителство, храня към науката не само благоговение, но и родствени чувства. Братът на жената на моя брат Григорий Илич, може би го познавате, Константин Трофимович Лакедемонов беше магистър...

ВОЙНИЦКИ

Почакай, Вафла, говорим за важни неща... Почакай, после... (На Серебряков.) Ето, питай него. Това имение е купено от чичо му.

СЕРЕБРЯКОВ

Ах, защо да го питам? За какво?

ВОЙНИЦКИ

Имението беше купено по онова време за деветдесет и пет хиляди. Баща ми брой само седемдесет и му остана да дължи още двайсет и пет хиляди. Сега слушайте... Това имение нямаше да бъде купено, ако не бях се отказал от наследство в полза на сестра си, която горещо обичам. Не стига това, ами десет години работих като вол и изплатих целия дълг...

СЕРЕБРЯКОВ

Съжالياвам, че започнах тоя разговор.

ВОЙНИЦКИ

Имението няма дългове и се държи само благодарение на моите лични усилия. И ето, когато остарях, искат да ме изритат оттук като куче!

СЕРЕБРЯКОВ

Не разбирам какво целиш!

ВОЙНИЦКИ

Двайсет и пет години се грижих за това имение, работих, прашах ти пари като най-добросъвестен управител и през цялото това време ти нито веднъж не ми благодари. През цялото време – и на младини, и сега – съм получавал от теб заплата от петстотин рубли годишно – просешки пари! – и ти нито веднъж не се сети да ми прибавиш поне една рубла!

СЕРЕБРЯКОВ

Иван Петрович, откъде можех да знам? Аз не съм практичен човек и нищо не разбирам. Би могъл сам да вземеш колкото си искаш.

ВОЙНИЦКИ

Защо не крадах ли? Защо всички вие не ме презирате, че не съм крал? Това би било справедливо и сега нямаше да съм просяк!

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА (строго)

Жан!

ТЕЛЕГИН (вълнува се)

Ваня, миличък, не бива, не бива... аз треперя... Защо да разваляме хубавите си отношения? (Целува го.) Не бива.

ВОЙНИЦКИ

Ето на, двајсет и пет години с моята майка живях затворен като кърт между четири стени... Всичките ни мисли и чувства бяха насочени само към теб. Денем говорехме за теб, за твоите трудове, гордеехме се с теб, с благоговение произнасяхме името ти; нощите си губехме да четем описания и книги, които сега дълбоко презирам!

ТЕЛЕГИН

Не бива, Ваня, не бива... Не мога...

СЕРЕБРЯКОВ (гневно)

Не разбирам какво искаш!

ВОЙНИЦКИ

За нас ти беше по-висше същество, знаехме наизуст твоите статии... Но сега очите ми се отвориха! Вече виждам всичко! Ти пишеш за изкуството, но не разбираш нищо от изкуство! Всички твои трудове, които аз обичах, не струват пукната пара! Ти си ни заблуждавал!

СЕРЕБРЯКОВ

Господа! Вразумете го най-сетне! Аз ще изляза!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Иван Петрович, настоявам да млъкнете! Чувате ли?

ВОЙНИЦКИ

Няма да млъкна! (Препречва пътя на Серебряков.)

Почакай, не съм свършил! Ти погуби моя живот! Аз не съм живял, не съм живял! По твоя вина стъпках, унищожих най-хубавите години от живота си! Ти си най-злият ми враг!

ТЕЛЕГИН

Не мога... не мога... ще се махна... (Силно развълнуван, излиза.)

СЕРЕБРЯКОВ

Какво искаш от мен? И какво право имаш да ми говориш с такъв тон? Нищожество! Щом имението е твое, вземи си го, не ми е изтървало!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Още сега напускам тоя ад! (Вика.) Не мога да търпя повече!

ВОЙНИЦКИ

Пропадна моят живот. Аз съм талантлив, умен, смел... Ако бях живял нормално, от мен можеше да излезе някой Шопенхауер, Достоевски... Ох, съвсем се оплетох! Полудявам... Майчице, аз съм отчаян! Майчице!

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА (строго)

Слушай Александър!

СОНЯ (застава на колене пред бавачката и се притиска към нея)

Бабче! Бабинко!

ВОЙНИЦКИ

Майчице! Какво да правя? Няма нужда, не ми казвайте нищо! Аз сам зная какво да правя! (На Серебряков.) Има да ме помниш ти! (Излиза през средната врата.)

Мария Василевна тръгва след него.

СЕРЕБРЯКОВ

Господа, какво значи това най-сетне? Отървете ме от тоя луд! Не мога да остана с него под един покрив! Живее тук (показва с пръст средната врата), почти до моята стая... Да се премести в селото, в пристройката, или аз ще се махна оттук, но не мога да остана с него в една къща.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (на мъжа си)

Още днес ще заминем оттук! Трябва да дам нареждания веднага.

СЕРЕБРЯКОВ

Пълно нищожество!

СОНЯ (застанала на колене, обръща се към баща си; нервнo, през сълзи)

Трябва да бъдеш милосърден, татко! Аз и вуйчо Ваньо сме толкова нещастни! (Сдържайки отчаянието си.) Трябва да бъдеш милосърден! Спомни си, когато ти беше по-млад, вуйчо Ваньо и баба нощем превеждаха за теб книги, преписваха твоите трудове... по цели нощи, по цели нощи! Аз и вуйчо Ваньо работехме без почивка, не смеехме да похарчим за себе си и копейка и всичко изпращахме на теб... Не сме яли даром хляба си! Не бива да казвам това, не бива да говоря така, но ти трябва да ни разбереш, татко. Трябва да бъдеш милосърден!

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (развълнувана, на мъжа си)

Александър, за бога, разберете се с него... Умолявам те.

СЕРЕБРЯКОВ

Добре, ще говоря с него... Аз не го обвинявам в нищо, не се сърдя, но съгласете се, че поведението му е най-малкото странно. С ваше позволение, отивам при него. (Излиза през средната врата.)

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Дръж се по-меко, успокой го... (Излиза подире му.)

СОНЯ (притиска се към бавачката)

Бабче! Бабинко!

МАРИНА

Нищо, детенце. Ще се посчепкат петлите и ще се усмирят... Ще се

посдърпат и ще мирясат...

СОНЯ

Бабинко!

МАРИНА (милва я по главата)

Трепериш като от студ! Хайде, хайде, сиротинката ми, бог е милостив. Ще си пийнеш липов чай или малинов и ще ти мине... Не тъгувай, сиротинката ми... (Поглежда към средната врата, сърдито.) Виж ги ти как се разлютили пустите му петли, огън да ги гори!

Зад сцената отеква изстрел; чува се викът на Елена Андреевна; Соня потреперва.

У, да ги вземат мътните!

СЕРЕБРЯКОВ (втурва се, залитайки от уплаха)

Спрете го! Спрете го! Той се е побъркал!

Елена Андреевна и Войницки се сборичкват пред вратата.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (мъчи се да му отнеме револвера)

Дайте го! Дайте го, ви казвам!

ВОЙНИЦКИ

Пуснете ме, Hèléne! Пуснете ме! (Изтръгва се, втурва се и търси с очи Серебряков.) Къде е той? А, ето го! (Стреля в него.) Бум! Не улучих ли? Пак нахалост! (С гняв.) А, дявол, дявол... дявол да го вземе... (Удря револвера в пода и изнемощял сяда на един стол.)

Серебряков е изумен; Елена Андреевна се е облегнала на стената, лошо ѝ е.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Отведете ме оттук! Отведете ме, убийте ме, но... не мога да остана повече, не мога!

ВОЙНИЦКИ (в отчаяние)

О, какво правя аз! Какво правя?

СОНЯ (тихо)

Бабинко! Бабинко!

ЗАВЕСА

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

Стаята на Иван Петрович; тук е спалнята му, тук е и кантората на имението. До прозореца – голяма маса с прихода-разходни книги и всевъзможни книжа, кантонерка, шкафове, возни. По-малка маса за Астров; на нея – пособия за рисуване, бои; до тях – папка. Клетка със скорец. На стената – карта на Африка, явно никому ненужна тук. Огромен диван, тапициран с мушама. Наляво – врата към вътрешните помещения; надясно – врата към коридора, пред дясната врата е постлана пътека, да не цапат селяните. Есенна вечер. Тишина. Телегин и Марина седят един срещу друг и навиват прежда за чорапи.

ТЕЛЕГИН

По-бързо, Марина Тимофеевна, че ей сега ще ни повикат да се сбогуваме. Вече наредиха да запрягат конете.

МАРИНА (старае се да навива по-бързо)

Малко остана.

ТЕЛЕГИН

За Харков заминават. Там щели да живеят.

МАРИНА

И по-добре.

ТЕЛЕГИН

Уплашиха се... Елена Андреевна „нито час, казва, не искам да живея тук... да заминем, та да заминем... Ще поживеем, казва, в Харков, ще се установим и тогава ще вземем вещите си...“ Без багаж заминават. Значи, Марина Тимофеевна, не им било писано да живеят тук. Не им било писано... Фатална съдба.

МАРИНА

И по-добре. Одеве вдигнаха шум, стрелба – срамота!

ТЕЛЕГИН

Да, сюжет, достоен за четката на Айвазовски.

МАРИНА

Хич да не бяха го виждали очите ми.

Пауза.

Пак ще си заживеем както преди, постарому. Сутрин след осем часа – чай, след дванайсет – обяд, вечер – ще вечеряме; всичко по реда си, като хората... по християнски. (С въздишка.) Отдавна вече аз, грешната, не съм яла юфка.

ТЕЛЕГИН

Да, отдавна у нас не са готвили юфка.

Пауза.

Отдавна... Тая сутрин, Марина Тимофеевна, минавам през селото, а бакалинът подире ми: „Ей, храненик!“ И така обидно ми стана!

МАРИНА

Пък ти не му обръщай внимание, миличък. Всички сме храненици на бога.

И ти, и Соня, и Иван Петрович – никой не стои без работа, всички се трудим! Всички... Къде е Соня?

ТЕЛЕГИН

В градината. Все обикалят с доктора, търсят Иван Петрович. Страх ги е да не посегне на живота си.

МАРИНА

А пистолетът му къде е?

ТЕЛЕГИН (шепнешком)

Скрих го в зимника!

МАРИНА (с насмешка)

Грехове!

Отвън влизат Войници и Астров.

ВОЙНИЦКИ

Остави ме. (На Марина и Телегин.) Излезте оттук, оставете ме сам поне за един час! Не понасям опекуство.

ТЕЛЕГИН

Веднага, Ваня. (Излиза на пръсти.)

МАРИНА

Петел: ко-ко-ко! (Взема преждата и излиза.)

ВОЙНИЦКИ

Остави ме!

АСТРОВ

С най-голямо удоволствие, отдавна вече трябваше да се махна оттук, но, повтарям, няма да замина, докато не ми върнеш онова, което си взел от мен.

ВОЙНИЦКИ

Нищо не съм взел от теб.

АСТРОВ

Сериозно ти говоря – не ме бави. Отдавна вече трябваше да си замина.

ВОЙНИЦКИ

Нищо не съм ти взел.

Двамата сядат.

АСТРОВ

Така ли? Какво пък, ще почакам още малко, а после, извинявай, ще трябва да прибягна към насилие. Ще те вържем и ще те претърсим. Говоря ти съвсем сериозно.

ВОЙНИЦКИ

Както искаш.

Пауза.

Да направя такава дивотия: два пъти да стрелям и нито веднъж да не улуча! Никога няма да си го простя!

АСТРОВ

Щом ти се е дощяло да стреляш, добре, да беше се гръмнал в собственото си чело.

ВОЙНИЦКИ (свива рамене)

Странно. Направих опит за убийство, а не ме арестуват, не ме дават под съд. Значи ме смятат за луд. (Със зъл смях.) Аз съм луд, а не са ли луди ония, които под маската на професор, на учен маг, крият своето бездарие, глупост, вопиющото си безсърдечие? Не са ли луди ония, които се омъжват за старци и после ги мамят пред очите на всички? Аз видях, видях как я прегръщаше!

АСТРОВ

Да, прегръщах я, а на теб – на. (Прави му с ръце дълъг нос.)

ВОЙНИЦКИ (гледа през вратата навън)

Не, безумна е тая земя, която още ви търпи!

АСТРОВ

Ама че глупост!

ВОЙНИЦКИ

Какво пък, аз съм смахнат, невменяем и имам право да говоря глупости.

АСТРОВ

Изтъркана шега. Ти не си смахнат, а просто чудака. Палячо. По-рано и аз смятах всеки чудака за болен, ненормален, а сега мисля, че нормалното състояние на човека е да бъде чудака. Ти си съвсем нормален.

В ОЙНИЦКИ (закрива лицето си с ръце)

Срам ме е! Ако знаеш как ме е срам! Това остро чувство на срам не може да се сравни с никаква болка. (С мъка.) Непоносимо е! (Свежда се над масата.) Какво да правя? Какво да правя?

АСТРОВ

Нищо.

ВОЙНИЦКИ

Дай ми нещо! О, боже мой... Сега съм на четирийсет и седем години; ако, да предположим, живея до шейсет, остават ми още тринайсет. Колко много са! Как ще изживея тия тринайсет години? Какво ще правя, с какво ще ги запълня? О, разбираш ли... (трескаво стиска ръката на Астров) разбираш ли, ако можех да изживея остатъка от живота си някак поновому. Да се събудя в ясно, тихо утро и да почувствам, че съм започнал да живея отново, че всичко минало е забранено, изчезнало е като дим. (Плаче.) Да почна нов живот... Посъветвайте ме как да започна... откъде да започна...

АСТРОВ (с досада)

Да те вземат дяволите! Какъв ти нов живот. Нашето положение, твоето и моето, е безнадеждно.

ВОЙНИЦКИ

Така ли?

АСТРОВ

Убеден съм в това.

ВОЙНИЦКИ

Дай ми нещо... (Показва сърцето си.) Ей тук гори.

АСТРОВ (крещи сърдито)

Престани! (Омекнал.) Ония, които ще живеят сто, двеста години след нас и които ще ни презират, че сме изживели живота си толкова глупаво и така

безвкусно – те може би ще намерят начин да бъдат щастливи, а ние... На нас ни остава само една надежда. Надеждата, че когато легнем в своите ковчези, ще ни посетят видения, възможно е, дори приятни. (Въздиша.) Да, братко. В целия ни уезд имаше само двама порядъчни, интелигентни хора: аз и ти. Но за някакви си десет години еснафският живот, презреният живот, ни погълна; той отрови кръвта ни с гнилите си изпарения и ние станахме също такива простаци като всички. (Живо.) Ти обаче не ме заглавиквай. Върни ми онова, което си взел от мен.

ВОЙНИЦКИ

Нищо не съм ти взел.

АСТРОВ

Взел си от пътната ми аптечка стъклото с морфин.

Пауза.

Слушай, ако искаш на всяка цена да сложиш край на живота си, върви в гората и се застреляй. А морфина ми върни, защото инак ще почнат приказки, предположения, ще сметнат, че аз съм ти го дал... Стига ми и това, че ще трябва да ти правя аутопсия... Мислиш, че е интересно ли?

Влиза Соня.

ВОЙНИЦКИ

Остави ме!

АСТРОВ (на Соня)

Софя Александровна, вашият вуйчо задигна от аптечката ми стъклото с морфин и не ми го връща. Кажете му, че това... в края на краищата е глупаво. Пък и нямам време. Трябва да си тръгвам.

СОНЯ

Вуйчо, ти ли взе морфина?

Пауза.

АСТРОВ

Той го е взел. Сигурен съм.

СОНЯ

Върни го. Защо ни плашиш? (Нежно.) Върни го, вуйчо! Аз може би съм не по-малко нещастна от теб, но не изпадам в отчаяние. Търпя и ще търпя, докато животът ми не свърши от само себе си... Търпи и ти.

Пауза.

Върни го. (Целува ръцете му.) Скъпи, славни ми вуйчо, мили, върни го! (Плаче.) Ти си добър, ти ще ни пожалиш и ще го върнеш. Търпи, вуйчо! Търпи!

ВОЙНИЦКИ (вади от чекмеджето стъклото и го подава на Астров)

Ето, вземи! (На Соня.) Но трябва по-скоро да се захванем с работа, по-скоро да вършим нещо, защото не мога... не мога...

СОНЯ

Да, да, да се захванем за работа! Още щом изпратим нашите, сядаме да

работим... (Нервно прехвърля книгата върху масата.) Всичко сме занемарили.

АСТРОВ (слага стъклото в аптечката и затяга ремъците)

Сега вече мога да тръгвам.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (влиза)

Иван Петрович, тук ли сте? Ние вече заминаваме... Идете при Александър, иска нещо да ви каже.

СОНЯ

Иди, вуйчо. (Улавя Войницки под ръка.) Да вървим. Вие с татко трябва да се помирите. Непременно.

Соня и Войницки излизат.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Аз заминавам. (Подава ръка на Астров.) Сбогом.

АСТРОВ

Вече?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Конете са готови. Сбогом. Днес ми обещахте да заминете оттука.

АСТРОВ

Сега ще си замина.

Пауза.

Уплашихте ли се? (Хваща я за ръката.) Толкова ли е страшно?

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Да.

АСТРОВ

Да бяхте останали, а? А? Утре в лесничейството...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Не... Вече е решено... Затова ви гледам така смело, защото заминаването ни е вече решено... Само за едно ви моля: запомнете ме с добро. Искане ми се да ме уважавате.

АСТРОВ

Е! (Жест на нетърпение.) Останете, моля ви. Осъзнайте се, вие няма какво да правите на тоя свят, никаква цел нямате в живота, няма с какво да ангажирате вниманието си и рано или късно, все едно, ще се поддадете на чувствата си – това е неизбежно. Тогава не е ли по-добре това да стане не в Харков или някъде в Курск, а тук, в лоното на природата... Поне е поетично, даже есента е красива... Тук има лесничейство, полуразрушени имения в стила на Тургенев...

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Колко сте смешен... Аз съм ви сърдита, но все пак... ще си спомням за вас с удоволствие. Вие сте интересен, оригинален човек. С вас повече никога няма да се видим и затова – защо да крия? Дори малко се увлякох по вас. Е, хайде да си стиснем ръце и да се разделим като приятели. Не ме споменавайте с лошо.

АСТРОВ (стиска ѝ ръката)

Да, тръгвайте... (Замислено.) Вие, изглежда, сте добър, сърдечен човек, но

сякаш има нещо странно в цялата ви природа. Ето, дойдохте с мъжа си и всички, които работеха тук, човъркаха и създаваха нещо, трябваше да изоставят работата си и през цялото лято да се занимават само с подаграта на мъжа ви и с вас. И двамата – той и вие – заражихте всички ни с вашето безделие. Аз се увлякох по вас, цял месец не върших нищо, а през това време хората боледуваха, в горите ми, в младите леторасти селяните си пасяха добитъка... Тъй че, където и да се появите с мъжа си, Вие навсякъде носите разрушение... Шегувам се, естествено, но все пак... странно. И съм убеден, че ако останете, ще последва страшно опустошение. И аз ще загина, а вие... няма да видите добро. Хайде, заминавайте. *Finita la comedia!**

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (взема от масата му молив и припряно го скрива)

Този молив си го вземам за спомен.

АСТРОВ

Някак странно е... Бяхме познати и изведнъж, кой знае защо... вече никога няма да се видим. Така е с всичко на света... Докато няма никого, докато вуйчо Ваньо не е влязъл с букет, позволете ми... да ви целуна... за сбогом... Може ли? (Целува я по бузата.) Така... чудесно.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Желая ви всичко хубаво. (Оглежда се.) Каквото ще да става, веднъж в живота е! (Прегръща го поривисто и двамата бързо се дръпват един от друг.) Трябва да тръгвам.

АСТРОВ

Заминавайте по-скоро. Щом конете са готови, заминавайте.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА

Някой идва, струва ми се.

Двамата се ослушват.

АСТРОВ

Finita!

Влизат Серебряков, Войници, Мария Василевна с книга, Телегин и Соня.

СЕРЕБРЯКОВ (на Войници)

Който спомене старото, добро да не види. След онова, което се случи, през тия няколко часа аз преживях толкова много и толкова неща премислих, че, струва ми се, бих могъл да напиша за поука на потомството цял трактат – как трябва да се живее. Приемам с готовност твоите извинения и сам те моля да ме извиниш. Сбогом! (Целува се три пъти с Войници.)

ВОЙНИЦКИ

Ти редовно ще получаваш онова, което си получавал и досега. Всичко ще си остане постарому.

Елена Андреевна прегръща Соня.

СЕРЕБРЯКОВ (целува ръка на Мария Василевна) Маман...

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА (целува го)

* Комедията свърши! (Ит.) – Б. пр.

Александър, снимайте се и ми изпратете една своя снимка. Знаете колко сте ми скъпи.

ТЕЛЕГИН

Сбогом, ваше превъзходителство! Не ни забравяйте!

СЕРЕБРЯКОВ (целува дъщеря си)

Сбогом... Сбогом на всички. (Подава ръка на Астров.) Благодаря ви за приятната компания... Аз уважавам вашия начин на мислене, вашите увлечения, пориви, но позволете на стареца да вмъкне в прощалния си поздрав само една забележка: трябва, господа, да се върши работа! (Общ поклон.) Всичко хубаво! (Излиза; след него тръгват Мария Василевна и Соня.)

ВОЙНИЦКИ (горещо целува ръка на Елена Андреевна)

Сбогом... Простете... Вече никога няма да се видим.

ЕЛЕНА АНДРЕЕВНА (разчувствана)

Сбогом, гълъбче. (Целува го по косата и излиза.)

АСТРОВ (на Телегин)

Вафла, нареди там да запрегнат и моите коне.

ТЕЛЕГИН

Слушам, любезни. (Излиза.)

Остават само Астров и Войници.

АСТРОВ (прибира от масата боите и ги слага в куфара си)

Защо не отиваш да ги изпратиш?

ВОЙНИЦКИ

Нека заминат, а аз... не мога. Тежко ми е. Трябва по-скоро да се заема с нещо... Да работя, да работя! (Рови се в книгата на масата.)

Пауза; чуват се звънчета.

АСТРОВ

Заминаха. Професорът сигурно много се радва! Сега и пари да му даваш, не можеш го подмами да се върне.

МАРИНА (влиза)

Заминаха. (Сяда в креслото и плете чорап.)

СОНЯ (влиза)

Заминаха. (Бърше си очите.) Дай боже всичко да е благополучно. (На вуйчо си.) Е, хайде, вуйчо, да се захващаме с нещо.

ВОЙНИЦКИ

Да работим, да работим!...

СОНЯ

Отдавна, отдавна вече не сме седели двамата на тая маса. (Пали ношната лампа.) Мастилото май е свършило... (Взема мастилницата, отива към шкафа и налива мастило.) А на мен ми е тъжно, че заминаха.

МАРИЯ ВАСИЛЕВНА (влиза бавно)

Заминаха! (Сяда и потъва в четене.)

СОНЯ (сяда до масата и прелиства счетоводната книга)

Първо ще сложим в ред сметките, вуйчо. Страшно сме занемарили всичко.

Днес пак идваха за тях. Пиши. Ти пиши една, аз друга...

ВОЙНИЦКИ (пише)

„Сметка... до господин...“

Двамата мълчаливо пишат.

МАРИНА (прозява се)

Нещо ми се доспа...

АСТРОВ

Тишина. Перата скърцат. Щурецът цвърчи. Топло, уютно... Не ми се заминава отгук.

Чуват се звънчетата.

Ето, конете са готови... И тъй, остава да се сбогувам с вас, приятели, с мойта маса и – хайде! (Прибира картограмите в папката.)

МАРИНА

Къде се разбърза така? Да беше поседял още.

АСТРОВ

Не бива.

ВОЙНИЦКИ (пише)

„От стария дълг остават две и седемдесет и пет...“

Влиза Слугата.

СЛУГАТА

Михаил Лвович, колата е готова.

АСТРОВ

Чувам. (Подава му аптечката, куфара и папката.) Ето, вземи това. Гледай да не измачкаш папката.

СЛУГАТА

Слушам. (Излиза.)

АСТРОВ

Е... (Започва да се сбогува.)

СОНЯ

Кога ще се видим пак?

АСТРОВ

Сигурно не по-рано от лятото. През зимата едва ли... Няма защо да ви напомним, че ако се случи нещо, само ми дайте знак – ще дойда. (Ръкува се.) Благодаря за гостоприемството, за вниманието... с една дума, за всичко. (Отива при бавачката и я целува по косата.) Сбогом, старо.

МАРИНА

Така ли ще си тръгнеш, без чай?

АСТРОВ

Не ща, старо.

МАРИНА Може би водчица ще пийнеш?

АСТРОВ (нерешително)

Ами, може...

Марина излиза.

(След пауза.) Единият от конете ми нещо взе да куца. Още вчера забелязах, когато Петрушка го водеше на водопой.

ВОЙНИЦКИ

Трябва да го подковеш наново.

АСТРОВ

Ще трябва да се отбия в Рождественое при ковача. Няма как. (Пристъпва към картата на Африка и я гледа.) А в тая Африка сигурно сега е жега – страшна работа!

ВОЙНИЦКИ

Да, сигурно.

МАРИНА (връща се с поднос, на който има чашка водка и парче хляб)

Пийни си.

Астров пие водката.

Наздраве, миличък. (Ниско му се покланя.) Да беше хапнал и хлебеца.

АСТРОВ

Не, аз тъй... А сега, всичко хубаво! (На Марина.) Не ме изпращай, старо. Няма нужда. (Излиза.)

Соня тръгва подире му със свещ да го изпрати; Марина сяда в своето кресло.

ВОЙНИЦКИ (пише)

„На втори февруари – олио – двайсет фунта... на шестнайсти февруари – пак олио – двайсет фунта... Булгур от елда...“

Пауза. Чуват се звънчетата.

МАРИНА

Замина.

Пауза.

СОНЯ (връща се, оставя свещта на масата)

Замина...

ВОЙНИЦКИ (пресмята на сметалото и записва)

Всичко прави... петнайсет... двайсет и пет...

Соня сяда и пише.

МАРИНА (прозява се)

Ох, грехове наши...

Телегин влиза на пръсти, сяда до вратата и тихо настройва китарата.

ВОЙНИЦКИ (на Соня, като я погалва по косата)

Дете мое, колко ми е тежко! О, ако знаеше колко ми е тежко!

СОНЯ

Какво да се прави, трябва да живеем!

Пауза.

Ние, вуйчо, ще живеем. Ще изживеем дълга, дълга върволица от дни, дълги вечери; търпеливо ще понасяме изпитанията, които ще ни изпраща съдбата; ще се трудим за другите и сега, и на стари години, без да знаем почивка, а когато настъпи часът ни, покорно ще умрем и там, отвъд гроба, ще кажем, че сме страдали, че сме плакали, че ни е било тежко, и бог ще ни съжали, и ние с теб, вуйчо, мили вуйчо, ще познаем живот светъл, прекрасен, великолепен, ще се зарадваме и на сегашните си нещастия ще погледнем с умиление, с усмивка – и ще си починем. Аз вярвам, вуйчо, вярвам горещо, страстно... (Застава на колене пред него и отпуска глава върху ръцете му; с уморен глас.)
Ще си починем!

Телегин тихо свири на китара.

Ще си починем! Ще чуем ангели, ще видим цялото небе в елмази, ще видим как цялото земно зло, всички наши страдания ще потънат в милосърдие, изпълнило целия свят, и животът ни ще стане спокоен, нежен, сладък като ласка. Аз вярвам, вярвам... (Изтрива с кърпа сълзите му.) Клетки, клетки вуйчо, ти плачеш... (През сълзи.) Ти не си познал радост в живота, но почакай, вуйчо, почакай... Ние ще си починем... (Прегръща го.) Ще си починем!

Пазачът почуква. Телегин тихо подрънква; Мария Василевна пише върху полето на брошурата; Марина плете чорап.

Ще си отдъхнем.

ЗАВЕСАТА БАВНО ПАДА

Текстът е по:

Чехов, Антон. Избрани съчинения в осем тома. Том 7. Пиеси. София, Народна култура, 1989. 532 с.

Изданието е от поредицата ДРАМОТЕКА на АНАПЕСТ – проект на Огнян Антоу.

Към октомври 2018:

Огнян Антоу - <http://www.anapest.org/antov/>
Дамаскин - <http://www.anapest.org/damaskin/>
Драмотека - <http://www.anapest.org/dramoteka/>

от 2005 в web (с) Огнян Антоу а.к.а Анапест

За контакти: editor@anapest.org